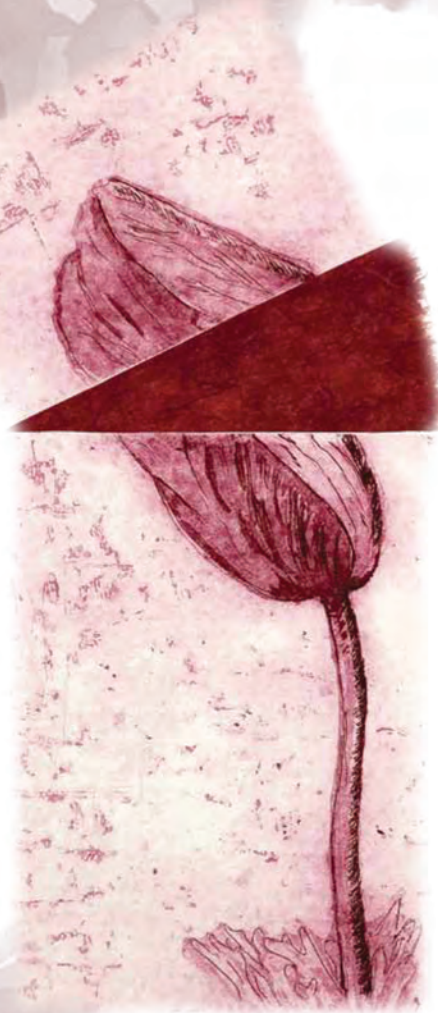

ביטאון יד לבנים

שיח שכולים

תשע"ט - 2019

דבר העורך

כאשר מישהו קרוב אליך נהרג ואתה כל כך אוהב אותו והוא כל עולמך, זה מעניק לך הזדמנות להבין את החד פעמיות של החיים. הבנתי שאם זה קרה לבני זה יכול לקרות גם לי.

משהו עכשיו, משהו בתוכי מת. אנחנו מתמקדים מאז האסון בעשייה, ביזמות אישית ובהתנדבות ולוקחים על עצמנו החלטה לא להיחלש, אלא להסתכל קדימה.

יש הרבה אתגרים בחיים, מדוע בעיניים פקוחות להיכנס למשהו שמחליש אותך?... בטרגדיה של השכול אתה נפגש בכאב, בעומק ובצבעים שלא הכרת, יש פה בחירה.

אנחנו חווים שכול אבל יכולים לבחור. אני רואה אנשים שבחרים לרדת ואני רואה אחרים שבחרים בדרך ההפוכה, וזו המלצתי לכם המשפחות היקרות, בחרו בחיים!

המערכת מניפה את דגל ישראל, את דגל העשייה ואת דגל האופטימיות במבט קדימה!

שמואל אגבר

ארגון יד לבנים מאיל
אכל בית ישראל ואמשפת השכול
אשף ה-71 אקואת המדינה,
אשף אשף, אשף אשף אשף אשף

המערכת מבקשת לשלוח את החומר ל"שיח שכולים" מוקלד במחשב בקובץ WORD למייל הארגון: yochi@yadlabanim.org.il

שיח שכולים

גליון מס' 54 - אייר תשע"ט 2019

עורך:

שמואל אגבר

חברי המערכת:

חנה גרנות, יחיאל שקלים,

מיכאל הלפמן, אשר אסולין

שמואל אגבר, שלמי חסקי, וליד מולא

הפקה וניהול:

מרכז יד לבנים

ניקוד ועריכה לשונית:

אפרת אבו

יו"ר ארגון יד לבנים:

אלי בן-שם

מנכ"ל ארגון יד לבנים:

רחל לניאדו

רכזת מערכת:

יוכי פישר

תמונות מתוך תערוכות:

"הצדעה לגיבורינו" ו"זכרוננו"

אוצרת: **רינה מוסקוביץ**

תמונות החללים:

אתר "זכור" משרד הבטחון

תמונת שער קידמי: **נעמי זך**, "ללא כותרת"
תמונת שער אחורי: **מרגלית שלי**, "ארון קפוא"

עריכה גרפית והדפסה:

"גרף-דף" - 077-5536020

מו"ל: **ארגון יד לבנים**

כנרת 5, בנין ב.ס.ר 3, בני ברק 5126237

טל: 03-5629351, פקס: 03-5629354

www.yadlabanim.org.il

office@yadlabanim.org.il

ורד ברונר ובלה בייגל. "המסע הקסום לעולמך, שלומי שלנו"

דבר נשיא המדינה

משפחות יקרות,

עבור מי שאיבד את היקר לו מכל - כל יום הוא יום זיכרון. אינכם זקוקים ליום זיכרון בשביל לזכור. אתם זוכרים את יקירכם יום יום ושעה שעה, בשמחה ובעצב, בשגרה ובעת משבר. הפצע שלכם איננו נרפא לעולם. הכאב - איננו קהה. אין לכם נחמה ואין מנחם. הזמן שחולף רק מחזד את תחושת ההחמצה וההפסד ומגביר את הגעגוע. דבר לא ממלא את החלל.

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל לא נועד לכם. הוא נועד בעיקר לנו, החברה הישראלית כולה. הלואי שיכולנו ביום המקודש הזה לתת לכם יום אחד של מנוחה מהזיכרון, מהיגון ומהכאב. יום שבו נישא את הכאב אנחנו, על כתפנו שלנו, ונוריד מעט מכתפכם העייפות.

יום שבו נכאב במקומכם, ולא רק יחד אתכם.

אסופת "שיח שכולים" נכנסת בתוכה זיכרונות, חלומות, כמיהות וגעגועים לאהובים והאהובות שלכם, שהיו ואינם. כל אחד ואחת מהם עולם ומלואו, יחיד ומיוחד. השירים, הציורים, התמונות וקטעי הסיפורת המרגשים שבין דפי הביטאון מאפשרים לכם ולנו לחלוק את סיפור חייהם של היקרים לכם, את אהבותיהם, את זיכרון היותם ואת מותם, לחתפק על העבר ולהתגעגע.

בכל שנה אנו נושאים תפילה שמעגל השכול לא יתרחב. בכל שנה מצטרפות עוד משפחות למשפחת השכול. פצעים שלא העלו ארוכה שבים לדמם, מעירים את מעוין הדמעות שלא יבש.

משפחת השכול היא משפחה כאובה ותומכת. זוהי משפחה אמיצה, שזוקפת ראש וקומה ובוחרת שוב ושוב בחיים. מדינת ישראל מצדיעה לנופלים וגם לכם, בני המשפחות היקרות. מי ייתן ונהיה ראויים לבחירה שלכם לקום ולהמשיך ללכת, לזכר הנופלים, בשביל החיים, למען תקומתו של העם, למען קיומה של מדינת ישראל.

תהא נשמתם של חללי מערכות ישראל ברוכה וצרורה בצרור החיים. יחי זכרם של אחינו ואחיותינו, אחוביכם היקרים, חקוק על ליבנו לעד.

אני מחבק אתכם.

עזר
בברכה,

רובי יובל
ראשון (רובי) ריבלין
מ.י.י.

מימיו דיר. "מי יבוא לאמא?"

דבר ראש הממשלה ושר הביטחון

משפחות יקרות,

המילים שנחצבות מעומק לבכן הן גשר על פני תהום השכול. הרשימות, הסיפורים, השירים ויצירות האמנות פותחים צוהר לעולמכן הפנימי, שידע טלטלה כבירה עם נפילת הבן או הבת. הנפש מוצפת כאב וגעגוע על האובדן הכבד, ובצד זאת היא מכילה גאווה על תרומת הנופלים להבטחת חירות ישראל במולדתנו.

אף אני כותב לכן מילים אלו בחרדת קודש. לגבורת בנינו ובנותינו, במדים ובנשק, מצטרפת גבורת השגרה שלכן; שהרי על כתפיכן מונח משא השכול בלא הפוגה. זוהי גבורה שקטה, עיקשת, סמויה מן העין. היא מתבטאת ביכולת להחניק זעקה במקום העבודה, להציב סכר למעיין הדמעות במפגש חברתי, לבחור בחיים על אף החלל המייסר ביום ובלילה. לכולכן, משפחות יקרות, מוגשת תודת האומה בחיבוק אמיץ.

ערב יום העצמאות ה-71 של מדינת ישראל, מאזן הישגינו הלאומיים גדל והולך. מדינתנו נערצת על ידי ארצות רבות ברחבי העולם. הן מעריכות את היותנו דמוקרטיה חופשית ותוססת, מתקדמת ומשגשגת, למרות אתגרי הביטחון המתמשכים שניצבים מולנו. עוצמתה של ישראל נשענת על יסודות רבים, ואולי בראש ובראשונה – על נכונות חיילינו ומפקדינו לחרף נפשם בשעת סכנה לטובת הכלל.

לפני שבעה עשורים עמד יום העצמאות תש"ט בסימן הניצחון המכריע במלחמת הקוממיות. נלוו אליו, כמובן, טקסי הזיכרון לחללי המערכה שבזכותם ידענו ישועה. ברחבי הארץ ניטעו 'יערות המגינים', עשרות אנדרטאות הוקמו מדרום עד צפון, ומפעל היצירה 'גווילי אש' החל לקרום עור וגידים. מאז ועד היום השתנה מעמד המדינה בכל קנה-מידה, ועם זאת נגזר עלינו להוסיף לאחוז בנשקנו כדי שחוט חיינו לא יינתק.

'שיח שכולים' הוא לא רק שיח במובן של שיחה ודיון. יש בו גם רמיזה לשיח פלאי בתולדותינו: 'וְהָיָה הַסֵּנָה בְּעַר בְּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אֶכְלֵי'. בין קוצי הסנה יוקדת אש תמיד – שלהבת של אור ותקווה, שנותנת כוח לשאת את הכאב ולראות את הטוב סביבנו בדורות התקומה.

זכרם של נופלי מערכות ישראל יישמר עימנו לנצח נצחים.

בברכה
בנימין נתניהו
ראש הממשלה ושר הביטחון

יהודית אנגלרד. "כאב"

צבר ראש המטה הכללי

יקירי, בני המשפחות השכולות,

זוהי הפעם הראשונה שבה אני כותב לכם כאן כראש המטה הכללי, ובעודי מחפש את המילים עומד לגד עיני משפט שכתב ראש הממשלה הראשון, דוד בן גוריון, בתגובה למכתבה של נעמי מלמן

קליבנסקי, ששכלה את בנה מרדכי אלון קליבנסקי ז"ל, אשר שירת כטייס במלחמת העצמאות:
"דברים אלו, שיוצאים מתוך ליבה של אם שכולה יקרים בעיניי שבעתיים".

למעלה משבעה עשורים חלפו מאז כתב בן גוריון משפט זה, אך משמעותו נותרה בעינה והיא מביעה יותר מכול את החשיבות שאנו מייחסים למילים היוצאות מתוך ליבכם וחודרות עמוק לליבנו. חוברת זו מאגדת בתוכה יצירות פרי עטכם הפורטות מתוך רגש עמוק על נימי הגעגוע. כל שיר וסיפור טווים את זיכרון יקיריכם, מספרים את סיפורו האישי של כל אחד ואחת מכם ובמודע או שלא במודע, מתארים את המסע שבו אתם בוחרים – להמשיך ולדבוק בחיים מדי יום ביומו.

כאשר יהדהד קול הצפירה המוכר ברחובות הארץ, עם ישראל כולו יתייחד עם זיכרון יקיריכם, אך איש לא יוכל לחלוק עימכם את הצער והכאב שאינם חדלים מללוות אתכם בכל יום ובכל שעה. כל שאוכל לעשות הוא להבטיח לכם כי גם במשמרת שלי יוסיף צה"ל להבטיח את עוצמתו מול מציאות ביטחונית סבוכה ומורכבת, ולקיים את שלושת הצווים שהותירו יקיריכם: האחד, להמשיך את המשימה חוצת הדורות שבעבורה שילמו את המחיר היקר מכול; השני, להוסיף לצעוד לאור המורשת שהתוו טובי בנינו ובנותינו – מורשת של נחישות ועוז רוח; של שליחות ואהבה עמוקה לעם ולארץ. השלישי, להתייזב כמשפחה גדולה ומאוחדת לצידכם וללוות אתכם בדרך המורכבת שבה אתם נדרשים לצעוד.

אני וכל מפקדי צה"ל וחייליו נמשיך לנצור בזיכרוננו את דמותם של הנופלים בעודנו מישירים מבט אל אתגרי העתיד, עומדים על משמר הארץ בכל הגבולות והגזרות ומבטיחים את ביטחון ישראל.

יהי זכר הנופלים ברוך!

רבאלוף אביב כוכבי
ראש המטה הכללי

גדי אלקרמיה. "סופה"

דבר יושב ראש הארגון

"שיח שכולים", ספר הגות המחשבה ועוצמת הרוח, מקפל בתוכו אוצר כביר של מילים, שכולן געגוע וכיסופים לאדם שהיה כאן ואיננו עוד.

"שיח שכולים" מזכיר לכולנו עד כמה היו הנופלים נוכחים בחיינו. החוברת היא בעצם בבואה של המציאות של אלה שעדיין בחיים, המדברים על אלה שאינם עוד בין החיים. מפעלי זיכרון דוגמת "שיח שכולים" נותנים קול וביטוי לרוחם של אלה שהלכו לבלי שוב.

המילים מהדהדות בראשנו, אנו מנסים לאתר את אלה שתבטאנה את רחשי ליבנו ותשקפנה נאמנה את הדמות מאחורי המילים. עבורנו, בני המשפחות השכולות, הנעים בין עצב, תוגה ושכול לבין תקווה, זוהי דרך נוספת לחיות לצידם של יקירנו שאינם עוד עימנו פיזית. זוהי דרכנו להתכתב עם הזיכרון.

כמו בכל שנה, קראתי את השירים הנפלאים, את קטעי הזיכרון המיוחדים וליבי נרגש. הלב דואב על ההזדמנויות הגדולות שלא מומשו. כולם בנים ובנות נפלאים, שחלומם נגוז ברגע. הם הותירו חלל גדול, גדול מדי. למען זיכרון החללים, יש חשיבות רבה בהפחת רוח חיים בזיכרונות שנותרו ובהעלאתם על הכתב.

כאן המקום להודות לחברי ועדת "שיח שכולים", העושים מלאכתם נאמנה מזה שנים ויודעים להביא לכם הקוראים את המהדורה באופן המכבד את הכותבים ואת הקוראים היקרים.

אלי בן-שם

יו"ר ארגון יד לבנים

טלי אשד. "פרידה"

זכר ראש אגף משפחות הנצחה ומורשת

"...ובנפול כוכבי הערב
אל השחור אשר לנחל
הבהבה גם דמעתנו
ככוכב נושר מעל"

לאה גולדברג

משפחות יקרות,

כבכל שנה, בטרם יועלו דגלי האומה לראש התורן ומדינת ישראל תחגוג שבעים ואחת שנה לעצמאותה, תעצור האומה את שגרת חייה, תעבור מחול לקודש, תרכין את ראשה ותתייחד עם זכר בניה ובנותיה חללי מערכות ישראל.

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל הוא מן הרגעים האלה בחייה של האומה אשר נצרכים עמוק בלב, רגעים שמאחדים את פלגיה ועדותיה. זה היום שבו נופלות כל המחיצות ותחושת האחדות ושותפות הגורל חזקה מתמיד.

צילו של יום הזיכרון מלווה את כולנו בכל ימות השנה, אך עליכן, המשפחות, שאיבדתן חלק מן התא המשפחתי שלכן, הוא רובץ במלוא כובד משאו יום אחר יום, שעה אחר שעה.

השנה, בעת כתיבת האיגרת, אני ניצב בבית התמיד לזכרם של הנופלים, ליד הלבנים הדוממות שעליהן חקוקים שמות כל הנופלים במערכות ישראל, יקיריכם - יקירי האומה. ומכאן, מהיכל הזיכרון הממלכתי בהר הרצל, מהמקום הקדוש הזה, אני תר אחר המילים הנכונות לפנות אליכם כשצמרמורת ממלאת את גופי.

בחרדת קודש אני עומד לצד שמותיהם, עובר ליד כל שם ושם, מתפלל כי מן המקום הזה יתגשם הכתוב בספר יהושע ד' "וְהָיוּ הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לְזִכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם," ומיחל בזעקה חרישית כי לא יתווספו עוד שמות על הלבנים.

במקום המיוחד הזה שמות יקיריכם כל כך חיים, אבל הם דוממים. כאן נפרשת מגילת חייהם וכל מילה מספרת ומעידה עד כמה אהבו את הארץ, עד כמה היו קשורים אליה ועכשיו הם מונצחים בה, וסיפור גבורתם מזכיר לכל העוברים על פניהם בכל יום ויום את החוב הגדול שכולנו חבים להם. בימים אלה, כבכל ימות השנה, אנחנו מישירים את מבטנו אליכם, בני המשפחות השכולות, דמעתנו פוגשת בדמעתכם, גופנו חש את כאבכם, ואנו מחבקים אתכם באהבה גדולה.

לעולם לא נצליח להקל את התחושה של אובדן יקיריכם-יקירינו. צוואתם ומורשתם מאירות את הדרך שבה אנו פוסעים ולאורם אנו מתקדמים.

יהי זכר הקדושים שמור בליבנו לדור דור.

ברגשי כבוד,

אריה מיליך

סמנכ"ל וראש אגף משפחות, הנצחה ומורשת

לאה טובול. "חייל מציל חיים"

השכול במכחול ובצבע

מתוך תערוכות "הצדעה לגיבורינו" ו"זכרוננו"

במסגרת אירועים רבים לציון מלחמות ישראל ובמסגרת פעילות חינוכית להנחלת מורשת וערכים בקרב בני הנוער בישראל, ארגון "יד לבנים" ערך תערוכות מיוחדות לזכרם של חללי מלחמות ישראל. פרויקטים: "זכרוננו", "הצדעה לגיבורינו", "40 פעימות לב", "געגועינו", "זיכרון וגעגוע" - תערוכות בתחום אמנות פלסטית. אמנים ממשפחת השכול, כלל אמני ישראל, סטודנטים מ-"בצלאל", "אקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים", הציגו את יצירותיהם בתערוכות בשילוב נכבד עם עבודות של אמנים מקרב השכול ועבודות של חללי מלחמות ישראל אשר התקבלו ישירות ממשפחותיהם.

לכל אחת מהעבודות הללו ישנו הסיפור האנושי שלו ואין בו רגע ללא דמעות השכול שהן דמעות האהבה הפצועה, דמעות הגעגועים והכאבים..... ראוי לציון, שכל תערוכה הינה מפגש מרגש ויוצא דופן של אמנים בעלי כישרון, אופי, מין וגילאים שונים אשר מטרתו לזכור ולהנציח את היקרים לנו מכל שנפלו במלחמות ישראל.

כל תערוכה מהווה מגוון עשיר של אסכולות וטכניקות כגון: ציור, שמן על בד, אקריליק, צבעי משי על משי, רישומים ועבודות צילום. כל תערוכה הינה עוד חוליה בשרשרת ההנצחה האמתית שאנו כולנו מחויבים לה. כל תערוכה מוקדשת לזכרם של כל אחד מחללי מערכות ישראל לזכר כולם כאחד.

רינה מוסקוביץ, אוצרת

יהודית אנגלרד

ציירת "כאב"

ציירת אוטוידקטית. אם שכולה. במהלך 4 השנים האחרונות הציגה את עבודותיה ב- 18 תערוכות בישראל ובחו"ל. בטכניקה מופשטת, קונטרסטית, דרמתית מובהקת של צבעים, אלמנטים גיאומטריים, פורסת את תהליך יצירתה וחיפושה אחרי דרכה האמנתית לבטא את הכאב והשכול מצד אחד ומאידיך. אהבה, רגש ואופטימיות.

נעמי זך

אמנית "ללא כותרת"

אמנית העוסקת בפיסול ותחריט. אם שכולה לאחר נפילת בנה פנתה ללימודי אמנות במכון לאמנות "אורנים". השתתפה במספר תערוכות קבוצתיות בארץ. העבודה המוצגת בתערוכה למרות "ללא כותרת". גודלה המיניאטורי וצבע ורוד עתיק משדרת כוח אדיר וסימבוליות. "ניצן שטרם פרח..." על פי דברים של האמנית.

אלון בסקינד צלם "חייל בשדה"

צלם, **אח שכול**. משמש כצלם צבאי, שרת כצלם בחטיבת הצנחנים, בחטיבה שבה שירת אחיו הצנחן מתן ז"ל אשר נפל באפריל 2007. בעבודת צילום זו מתאר האמן ברמה מקצועית גבוהה את הלוחם בעת מנוחתו. היצירה מדהימה ויש בה שני מאפיינים: הטבע עם ה"אין סוף" שלה ודמות החייל במסגרת פעילותו היום יומית.

לאה טובול ציירת "חייל מציל חיים"

ציירת **אם שכולה**. למדה אמנות במכללה ע"ש יק"י בבאר-שבע. הציגה את יצירותיה במספר תערוכות בישראל. התחילה לצייר אחרי נפילתה של בתה בשנת 2002. הנושאים הדומיננטיים בעבודותיה של האמנית הינם נוף, טבע, פרחים. את הציור "חייל מציל חיים" יצרה במיוחד לתצוגה בתערוכה זו.

טלי אשד פסלת "פרידה"

פסלת, **אם שכולה**. יצרה את הפסל אחרי נפילתו של בנה עומר בפעילות מבצעית בלבנון. להלן סיפורה: "לפני גיוסו של עומר לצבא הייתה לי תחושה שהוא ייהרג בצבא ולכן רציתי להיות רק עם עומר הכי רחוק והכי ביחד שאפשר. טסנו לניו-יורק, קשה לתאר במלים את ההנאה המשותפת בהליכות, בטיולים ובצחוקים שחוויתי. באותו שבוע, מאותו טיול הם הביאו תמונה בה עומר עם כובע על הראש ואני עם התלתלים. טלי פיסלה את ה"פרידה". העבודה היחידה שלה בסדנת הפיסול של דרורה בן-דורי, מכפר-סבא. ילהנצח בנה לדורות הבאים.

אריה רוזנברג צלם "לב חצוי"

אב שכול. מציג בתערוכה עבודת צילום, אשר הינה שילוב של שני צילומים, שני דורות, הילד הבלונדיני הוא בנו שחר שנפל באסון המסוקים 1997. והילד השני הוא נכדו הבכור שילוב מדהים של שני נושאים - **שכול וגם תקומה**.

גדי אלקריץ צייר "סופה"

צייר אוטודידקטי. **אח שכול**. את העבודה המוצגת בתערוכה יצר בשנה האחרונה. סגנונה פיגורטיבי. שימוש בטכניקה מעורבת המורכבת מצבע שמן על בד, בתוספת צבעי אקרילי בגוונים צהובים. מדגיש את הדרמטיות בציור. שהאומן יצר באמצעות ידיים ללא מכחולים.

מימי זיו ציירת "מי יבוא לאמא"

ציירת, כתבת אופנה ומרצה בבית הספר להנדסה ועיצוב "שנקר". **אם שכולה**. בוגרת מכללת "שנקר", ו"לזלי-קולג' - שילוב אמנותי בלמידה. הציגה את יצירותיה בתערוכה קבוצתית של אגדות הציירים בחולון. אם שכולה. ביצירתה "מי יבוא לאמא". משלבת האמנותית טכניקות שונות כגון צבע אקרילי עם קולאז' מעיתונים וחרטה של סכינים על שכבות הצבע, כדרכה האמנותית להדגיש את הצד הדרמטי.

ורד ברודנר ובלה בייגל ציירות "התקומה, הגבורה והשכול"

ורד ברודנר: ציירת ומורה לאמנות, **אם שכולה**. למדה ציור במהלך שנים רבות בישראל. מלמדת אמנות בשיטה המיוחדת אשר גיבשה ופיתחה בעצמה. הציגה את יצירותיה בתערוכות רבות בארץ.

בלה בייגל:

ציירת ומעצבת אמנותית וסופרת. אחותה של אמנית ורד ברודנר. למדה אמנות שנים רבות בארץ. היצירה המוצגת בתערוכה הינה קומפוזיציה משותפת של שתי אחיות אשר נוצרה בעקבות נפילתו של שלומי ברודנר בתרגיל בשטח רמת הגולן, "זו היתה תקופה כאשר כל לילה חלמתי וביליתי עם בני ובבוקר קמתי וציירתי את התמונה".

מרגלית שלי ציירת "ארון קפוא"

ציירת, מורה לאמנות מעל 30 שנה. **אם שכולה**. זכתה בשלושה פרסים בתחום החינוך לאמנות. את "ארון קפוא" יצרה האמנית בעיקבות נפילתו של חייל דובדבן אלי אישה מבאר שבע. כאשר ליוותה את המשפחה בשעות הקשות. סגנון הציור הינו פיגורטיבי אך בחלקו גם מופשט ובשילוב עם צבעוניות נאמנה למציאות.

חנה ארדות

ציירת "ללא כותרת"

ציירת אוטוידקטית. **אם שכולה**. החלה לצייר בעקבות נפילתו של בנה היחיד בסוף שנת 2006. בתקופה של שנה אחת יצרה כ-150 תמונות. "אל הציור התוודיתי לראשונה בחיי לאחר מותו של בני, מספרת חנה "מצאתי את עצמי ימים ולילות רכונה מעל בדי הקנווס כאשר היד אוחזת במכחול ומתווה את הקווים והצורות". נוכחותו של רועי מלווה אותי תדיר ואני חשה נוכחות זו בקרבי גם בשעות הציור, כאילו היד המציירת הינו גם ידו ורוחו של רועי. הצבעוניות איננה סטנדרטית בציוריה

וכוללת את כל מגוון הצבעים האפשרי. ברמות עוצמה שונות. עבודותיה של חנה ארדות הן פרי יצירה אמנותית יוצאת דופן. מוכשרת, כואבת ואף מצמררת.

רחלי יוסף

אמנית "ביתי מבצרי"

ציירת אוטוידקטית. **אם שכולה**. במהלך 4 השנים האחרונות הציגה את עבודותיה ב-18 תערוכות בישראל ובחו"ל. בטכניקה מופשטת, קונטרסטית, דרמטית מובהקת של צבעים, אלמנטים גיאומטריים, פורסת את תהליך יצירתה וחיפוש אחר דרכה האמנותית לבטא את הכאב והשכול מצד אחד ומאידיך, אהבה, רגש ואופטימיות.

מיכה בהשראת משלי איוב

מיכה, חלפה שנה ועוד שנה. באותו תאריך מתכנסים לאזכרה ליום נפילתך 22 שנים לאירוע הטראגי המוכר כאסון המסוקים. אסון נוראי שקיפד את חיך. אנחנו באבלנו ואלו שקיפדו את חיך, בשלוות חיהם.

אתה מיכה, שאותך כולם העריכו ואהבו להיות בחברתך. תמיד סייעת לחלש וחיפית על החלשים והם הכירו לך תודה. מיכה, אתה לא עימנו, בנפשנו כן. ואני נושא עיניי לשמיים ושואל למה? למה? למה עקרת עלומי נער תאב חיים, שבת-שחוק תמיד פושטת בשפתיו ועיניים לו קורנות, כך אני זוכר אותך. עוד אני הוזה לשמיים ובת קול זועקת מהעלטה באורות מבזיקים: גם אנחנו בכינו, בדמעות גשמי זלעפות זלגנו, זעקנו ברעמים, זעמנו בברקים, רוקעים הולמים ורועשים - לא שוקטים.

הקינה הייתה לזעקת ארץ. שיטפונות הדמעות היו לערוצים, שוטפים, גועשים ורועשים, כאותה רעידת אדמה, שאחריה מותירה צלמוות, כנאמר בדברי איוב: "חֲשֹׁךְ וְצִלְמֹת תִּשְׁכַּן-עָלָיו עֲנָה", "נִגְלוּ לָהּ שַׁעֲרֵי מָוֶת וְשַׁעֲרֵי צִלְמֹת תִּרְאָה". תיאור נכון לרגשותינו, ממעל העננה המעיבה את חשכת המוות ועל הקרקע מועקת המוות בהילקח הבן לשערי המוות.

אורחותינו, נפש ריקה, עגמומיות וגעגועים לבן החסר. ללמדנו כי גם היקום התעורר להלמות הכאב, בשלחו רוחות צינה זועפות המותירות ציה וקריסה, בזעם המלווה בברקים מתנפצים על אותה "פשלה", שלה אין אבות, אלא אבות מקוננים במשכן צלמוות. נותרה השאלה הדוממת, המלווה אותנו, הפורצת מהקרביים בזעקת אב, גם אם, **בשביל מה ולמה נפל הבן?**

נער עם המון ערכים, אהבת הארץ בליבו, ציונות היא מילה מקודשת, הקרבה היא ערך עליון לשמירת המולדת, שכיום נשמעות כמילים היסטוריות. כזה היה מיכה - דעתו הייתה על ערכים מקודשים, במחויבות למדינה. אבל לא באותם ערכים נפל ונלקח מיכה, בערכים זרים לו.

מתוך העלטה בוקעת אלומת אור זוהרת, הפושטת על שמי התכלת ובה מרצדים ילדי ונכדיי והרקיע היה לכחול, בו הכוכבים היו למקהלת ילדים ונערים השרים צא, צא מהאפילה...

אנחנו ממשיכים את החיים, זאת המדינה בה עתידנו בביצור מדינתנו.

לזכרם של 73 הלוחמים שנפלו באסון המסוקים בדרכם בואך ללבנון.

יעקב גוטליב

אבא של מיכה ז"ל

אח שלי אהוב ליבי

24 שנים שהגוף שלך לא כאן.

הנשמה שלך נמצאת בכל החלקים והחלקיקים של החיים. בארוחת ערב יום שישי אצל ההורים, לנשמה שלך ממתנה צלחת, סכו"ם וכוס שתייה. בחגים ממתין לך גם כיסא!

בכל בוקר הנשמה שלך מתעוררת איתי, במהלך היום, הנשמה שלך נמצאת בפרטים הקטנים!

כל מבט למראה - מזכיר לי אותך.

כל מבט בילדיי - מזכיר לי איך הם פיספסו אותך ואיך יש בהם חלקים שלך.

כל תחומי עיסוקיי - הם חלקים ממך: אמנות כתרפיה...

אמנות הצילה אותי מאיבוד עצמי - חימר, פלסטלינה ומנדלה במיוחד.

השמש החורפית - שמחממת את הגוף - מזכירה לי את החום שאתה שולח.

געגוע אליך - מזכיר לי שהעוגן חסר... והמוסיקה מנחמת..

מקלחת - שוטפת את היום שהיה ומזכירה לי שאתה שם!

חלק מהתחדשות אחרי שנים רבות של רעב קשה לחסרונך...

למדתי שבעצם מעולם לא עזבת!

הנשמה שלך כל כך נוכחת וכל כך אוהבת - זה מזכיר לי את הכוח שבתוכי.

אתה אנרגיה נצחית של אהבה וסליחה.

תודה שאתה נוכח תמיד

...ותודה על השיעור החשוב - שכולנו רקמה אנושית אחת שלמה!

העבר - מזכיר את כל הטוב שהיה בך

העתיד - מזכיר שזה רק עניין של זמן עד שנחבור יחד

ההווה - מזכיר לאהוב את מה שיש, להודות על הקיים ועל הנוכחות האנרגטית שלך

בחיינו הגשמיים הזמניים..

24 שנים שהגוף שלך לא כאן. הנשמה שלך נמצאת בכל חלקי חיינו.

געגועים לנצח אחי!

טלי בן שטרית מחלב

אחות של אברהם בן שטרית ז"ל

19 שנה

מספר לא נתפס. כמעט כמניין השנים שחיית. בשנה הבאה זה יתאזן - מספר השנים שחיית ומספר השנים שאת מתה. כשנפטרת, או מתת, או איך שאומרים את זה, רציתי לכתוב לך. אני חושבת שגם הייתה ממני ציפייה לזה. אני הרי מעולה במילים. מקבלת על זה משכורת. אז התיישבתי לכתוב הספד. הייתי בטוחה שיצא לי הספד ההספדים. כזה שיועתק וישופל ויקרא בלוויות של אנשים שאני אפילו לא מכירה. אבל ככל שניסיתי לא הצלחתי. לא הייתי מסוגלת לכתוב לך הספד. כי אז זה היה אומר שאני מבינה ומסכימה עם העובדה שאת מתה. מתה! איזו מילה מוזרה ועוד בהקשר שלך. אז ויתרתי לעצמי בשנה הראשונה וכולם עשו לי פרצוף עצוב וחיבקו אותי ואמרו אחד לשני שזה מאוד מובן שקשה לי. שהרגע איבדתי אחות.

בשנה השנייה התיישבתי מול הדף ושוב מתחילה לכתוב, מסרבת להמשיך, למרות שבראשי התרוצצו שורות רבות. כאלה שמספרות על איזה בן אדם יחיד ומיוחד היית בשבילי ובשביל כל מי שהכיר אותך. איזה לב ענק היה לך. איך עזרת למעוטי יכולת, לעולים חדשים, לאנשים מתקשים, לחיות אבודות. היה לי כל כך הרבה מה להגיד אבל לא יכולתי לכתוב. כי אז זה היה אומר שאת מתה באמת. שוב המילה הזו. וכך שעברו השנים. האנשים שהגיעו לאזכרות שלך הלכו והתמעטו. אנשים המשיכו בחייהם. גדלו. התחתנו. התגרשו. עזבו לחו"ל. וגם שכחו אותך וזה כנראה טבע האדם. בשנה שעברה עשינו לך

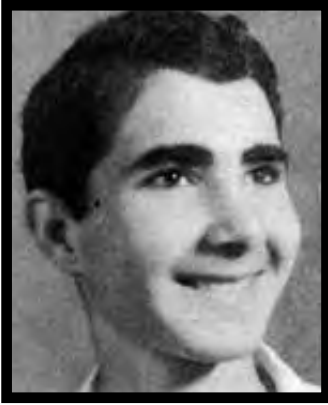
אזכרה. אמא כתבה לך כמו בכל שנה - מאוד יפה. אבל היה חסר מניין. עברנו בכל בית הקברות לחפש עוד שני גברים כדי שנוכל לעשות לך אזכרה. אני לא אכנס לכמה כעסתי על הדת באותו מעמד. זה באמת לא כזה משנה עכשיו. אבל בשנה שעברה כשצינינו 18 שנים בלעדיו הבנתי שהזיכרון שלך מתחיל לחמוק מהידיים. ששנים רבות עברו. העולם המשיך להתקיים והזיכרון שלך שכל כך קיים וחזק נשאר רק בתוך גרעין קטן של אנשים שאוהבים אותך מאד ומתגעגעים אלייך. כעסתי על עצמי לפני שנה שלא כתבתי לך. כל כך רציתי ששני הגברים הזרים שעמדו בצד הקבר שלך, כדי להשלים מניין, ישמעו איזה מן בנאדם היית. כמה אהבת לצחוק. כמה היית אופטימית וחזקה ואינטליגנטית. וכמה צחקת גם כשעברת את הדברים הכי נוראיים שכן אדם יכול לעבור. שאף פעם, אבל אף פעם, לא התלוננת ותמיד אבל תמיד אמרת שהכול יהיה בסדר. ואני האמנתי לך. שלמרות שלא היית חייבת, התנדבת לצבא. שתמיד חשבת על האחר לפני שחשבת על עצמך ובתור אחותך גם ניצלתי את זה לא מעט.

כעסתי על עצמי שלפחות את המעט הזה יכולתי לכתוב. היום אנחנו מציינים 19 שנים בלעדיו. למרות שהאדמה נפערה והעולם שלנו נחרב, הצלחנו להעביר 19 שנים בלעדיו. והשנה אני לא אתן לזכרך להתפוגג. זה לא אומר שאני מסכימה עם העניין הזה של המוות, או משלימה איתו. שלא תביני לא נכון - אין פה שום עניין של השלמה והכלה. אני עדיין בשלב הכעס ואני יודעת שהוא היה צריך לעבור לפחות לפני 18 שנה. אבל הוא לא. אני כועסת שנלקחת ממני. כועסת עלייך שהלכת. כועסת עליי שלא יכולתי לעשות כלום כדי להשאיר אותך איתי.

אבל השנה, אחרי 19 שנים של ניסיונות כושלים הצלחתי לכתוב כמה מילים. אולי לאנשים שקוראים או שומעים את זה - זה דווקא נשמע די הרבה, אבל בשבילי זה כלום. בשבילך זה כלום. זה לא מתחיל אפילו להסביר איזה אדם היקום הזה הפסיד ואיזה כיף לי שהיית שלי 19 שנה. חושבת עלייך כל יום ומחכה שהמשפט המטופש הזה "הזמן הוא התרופה הכי טובה" יתחיל גם להיות נכון לגביי. אני אוהבת אותך אחות קטנה. הלילה שוב אלך לישון כמו ב-19 השנים שעברו ואבקש לעצמי לקום בבוקר ושתהיי פה איתי. שתהיה חיה. מבטיחה לנסות לכתוב גם בשנה הבאה.

ליאת לוי קופלמן

אחות של מעיין קופלמן ז"ל

אחי הצעיר דוד

שמים כחלים
עננים לבנים.
ואתה שם בין מלאכים.
מביט בכאב העמק שבלב.
שומע את הבכי המר והכואב.
למה עזבת אח יקר ???
איך השארתנו בעולם המר?
מבט עיניך המבריקות
נחרט בלבנו לעולמי עולמים.
נשמתך הטהורה בנו מביטה,
אך גופך בתוך האדמה,
איך אחי החיים אותך לקחו?
כל זאת נראה כמו חלום, כמו בועה,
ומצפים כבר שתחזר בחזרה.
איך זוכרים ילד וגבר שאף פעם לא מבקש עזרה?
בשקט ובאמונה שלמה חפשת דרכים לעזר ולעזר.

נבקש ממך אלהים יקר!!
שמר על אחי הצעיר, דוד, ותן לו מנוחה.
מגיע לו לנוח בכנפי מרומים.
תן לו מאור בעינים, אלהים.
שיוכל להביט בנו מבין העננים.
אותך אח יקר, לעולם לא נשכח.
אתה בלבנו לעולמי עד.
נאהב אותך בלבנו, אחי הצעיר, ונאהב תמיד.
כי אתה בלבנו לעד ולעולמי עולמים.
אחי הצעיר, שמר עלינו מכל משמר
כי זה המעט שנותר.

אשר אסולין
אח של דוד ז"ל

אחי נעים היקר

נפילתך הייתה אסון גדול בעבורי, כאילו נגדעו חיי. מאז נפילתך שמחת החיים נעלמה, כל האירועים המשפחתיים והחגים הפכו לעצובים וחסרים. טוענים שעם השנים הכאב מתקנה, אצלי זה לא קרה. מאז נפילתך אתה תמיד נמצא איתי, תמונתך ניצבת בסלון ביתי, אין יום שאינך מביט אליי, והגעגועים גדולים מנשוא.

נשארתי צעיר ויפה תואר, כך תישאר לנצח. מיום נפילתך, בכל לילה התחננתי שלפחות תופיע לי בחלום. רק אחרי חמש עשרה שנים הופעת בחלומי, לבוש בחליפת חתונתך. רציתי לחבקך אך אתה לא הסכמת והלכת... שוב איבדתי הזדמנות להיפרד.

בגיל צעיר מאוד התייתמת מאבא ויצאת לעבוד כדי לעזור בפרנסת המשפחה, ביום למדת ובמקביל עבדת בלילות. נדיבותך וטוב ליבך האינסופיים באו לידי ביטוי בתחומים שונים. עד היום סיגל אחייניתך זוכרת שתרמת לה דם והיא שמחה על כך שדמך זורם בעורקיה.

התנדבת לבצע משימה שבכלל לא היית צריך למלאה. כעסתי עליך משום שלא שמרת על עצמך. איבדתי אח, חבר טוב. היום הכעס התפוגג, את מקומו תפסה תוגה עמוקה.

לאחר פרק זמן של שישה חודשים נולד לך בן מקסים שלא זכית לראותו, בן הדומה לך במראה החיצוני, באישיות הכובשת, בחוש ההומור, שבחר ללכת גם הוא ליחידה קרבית. הוא הקים משפחה לתפארת וכיום אתה סב לשלושה נכדים מקסימים, חבל שאינך יכול לקחת חלק בחוויה. מקווה שאתה רואה את כל הטוב שהשארתי ואתה גאה.

נעמי שמואלי

אחות של נעים דוד ז"ל

אחים של אזכרות

פעם היו לי אחים של חגים
אחים של שבתות ושל ימים טובים,
ישבנו יחד, הייתה משפחה
היה צחוק, דבור והיתה גם שמחה.
לפתע כרעם הכל נקטע -
בני נפל,
רעידת אדמה,
מפלת,
אין משפחה,
לבו של אבא - נדם,
אמא "החזקה" גם היא הכרעה,
ואני נותרתי יתומה, שכולה, עם הרבה זכרונות
ועם אחים של אזכרות.
פגישותינו בצל הקברים הקרים
בהרצאות לזכרו,
בתפלות בהיכלו,
אך את חם הנשמה
נשא הוא עמו.
נשארה משפחה חלולה
מול נר נשמה.

ציפי שועלי

אחות של בנימין קצין ז"ל

אַחֲרֵי שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה

בְּעֶבֶר, צֶעַר רַב נִתְקַפְּתִי
לְאַחַר כָּל שָׁכוּל
אָה, כַּאֲשֶׁר אֶכְלְנִי
הָאִשׁ הַגְּדוּלָה הִיא
לֹא הִיא זֶה צֶעַר,
גַּם לֹא שְׁתַּפּוֹת הַגּוֹרֵל
וּבּוֹדָאִי לֹא חֲצִי נְחֵמָה -
הִיְתָה בִּי שְׂרָפָה
וּנְשִׁימָתִי זְעָקָה מִתּוֹכָהּ
גּוֹפִי רָעַד
כֹּה, כַּאֲשֶׁר אֶכְלְתִּנִּי
הָאִשׁ הַגְּדוּלָה הִיא
הִיְתִי, הִיְתִי אַחֲרַת
חִיְתִי בְיָמִים הַבּוֹעָרִים הֵם.
וְכֹה, אֲנִי עֵדִין פֹּה, בֵּין כָּלֵם
בְּכַאֲב, בְּיַסּוּרִים שֶׁהַחֲלוּ אֲז
כַּאֲשֶׁר אֶכְלְתִּנִּי הָאִשׁ הַגְּדוּלָה הִיא.

חנה גולדל
אמא של אהוד ז"ל

אי שקט

אַרְבָּעִים שָׁנָה, כְּמַעַט,
וְלֹא שִׁקְטָה הָאָרֶץ.

כָּאֵן, מִתַּחַת פְּנֵי הָאֲדָמָה,
אֶתָּה מִיִּטִּיב לְחוּשׁ
אֶת קוֹ הַשִּׁבְרָה, אֶת הַגֵּעֵשׁ
הַסּוֹדֵק בַּלְחִיָּה, בְּחַיִּי.
אֶתָּה שׁוֹמֵעַ הַלֵּם
רְאוּתִיָּה הַכְּבֹדוֹת
כְּטוֹחַ נְשִׁימָתִי הַמִּתְקַצֶּרֶת.

עֵינֵי קוֹדְרוֹת אֶל שְׂאֲרִית
הַתֵּלֶם הַחְרוּשׁ, הַמִּתְמַעֵט נְכֹלֶם
לְמוֹל בְּתֵי מַדּוֹת
וּנְהָרוֹת אֶסְפֵּלֵט.

שֵׁשׁ אָמוֹת מִתַּחַת פְּנֵי הָאֲדָמָה
אֶתָּה זּוֹרֵעַ כְּסוּפִים,
מַעַל אֲנִי קוֹצֵר אֵי שִׁקְטָה מֵרָ.

אורי חרובי

אח של יואב ז"ל

שחר רוזנברג
נמל באסן המסוקים
4.2.1997

עד כמה אני מתגעגע

עד כמה חסרה אותה תמיד בה שחר חקק ואני פוסעים לנו בלילה ערב
קסמה על שפת הים אל מול או האלמודים עליוס סיני.
כח ידו הקטנה של שחר בטובה בידו.
היום באחד מסלול של שחר ודי מחמשת אינטראקציה את כל ידו הרוזנברג ומה
אני מוחזקו קטנה גפיים המרוגע וירוד בין אצבעות רגליו עקבגוע זה מסוג.
קול המעמדים על הנכד מחזירני למציאות בשואה של משיחות.
או ל- מה סבא אתה הכי מתגעגע?
אני מתגעגע לריח גופי, מתגעגע למעשה השגות שלו
לעיניו החיוניות ושערו הקצני
מתגעגע לנוכחות שלו ולחיותו המתפרצת, ל-יש הענק שזיה ואונג עוד
ותמיד אני חר את שחר רבות.
נכדה, המשכי, שלעת זו ידרי השביה לסותה בידו, שאל - עד כמה אני מתגעגע?
מעל, מביט לו שחר - יש לי ממשיך.

אריה רוזנברג. "לב הציו"

”אני משלים עם דבר אחד - שלא אשלים לעולם את אבדן היותר”

לא אשלים לעולם ילד, שלא אזכה לראותך מחייך.

לא אשלים לעולם ילד, שלא אשמע רעם צחוקך המתגלגל.

לא אשלים לעולם ילד, שלא תשתף אותי בתכניותיך העתידיות.

לא אשלים לעולם ילד, שלא תיסע לחקור ולתור ארצות רחוקות.

לא אשלים לעולם ילד, שלא תצא בעקבות ”איתקה”.

לא אשלים לעולם ילד שלא תחבקני לעידוד.

לא אשלים לעולם ילד, שלא תטמון פניך בחזי כדי לא להיפרד.

לא אשלים לעולם ילד, שלא אוכל להריח מליחות זיעתך.

לא אשלים לעולם ילד, שלא אוכל ללטף שערך הקוצני.

לא אשלים לעולם ילד, שלא אוכל להביט בך מהצד בגאווה.

לא אשלים לעולם ילד, שלא אוכל להשלים.

אריה רוזנברג
אבא של שחר ז”ל

אמרו לי

אמרו לי שהשנה הראשונה היא נוראית וזוכרים בה כל רגע ושנייה...

אז... כדאי שאשכח, כי הדמיון יתחיל להתפרע והמומחיות שלי בבימוי סרטים בראש תשתולל.

אמרו לי שאחרי ההתעוררות מהשנה הראשונה...

בשניה אחטוף את החבטה בבטן והחבטה עדיין כאן.

אמרו לי שבשנה השלישית ישנה רגיעה ומתחילים לשוב לשגרה ואפילו להיזכר בחיוך שלך... נו, אני מחכה שהחיוך יהיה, אבל על אמת ולא רק בדמיון.

אמרו לי שהצער מתקחה עם השנים ומתחילים לעבד את נתוני הכאב ומדברים ומדברים וגם כשחולפות להן השעות, הדקות והשניות, בהן חשבתי עליך, זה לא עובר לי.

וכן, אמרו לי שכשהילדים יגדלו ויצמחו ותראי את פרי עמלך ואת צמיחת ילדיו, אז הכאב יירגע ואראה את האור בסוף המנהרה.

ואמרו שהכתיבה טובה לי והיא תרפויטית ועושה נפלאות ובתוכי אני חוזרת אל חוד התער והמהלומות.

ואמרו, ואמרו ואומרים שזוכרים ולא שוכחים. אבל פניהם הופכות למובכות כשאני מזכירה אותך.

אמרו לי אל תלבשי שחור, כי תחושי את שחור הפנים שבתוכך...

לכולם כנראה ברור שחזרתי לחיים כאילו הייתי מתה פעם ומחמיאים ומחייכים ולא מבינים שאני מתהלכת ועל גבי משא... עול כבד... והמסע הוא שלי ובתוכי ביום יום ואין תקנה, ואפילו בחלום, עת תבוא אליי עם חיוך גדול, לא אשלים עם ההתעוררות המצמיתה.

ועוד חגים ועוד סרטים בראש ועוד אמירות נבובות והוא נמצא בילדיו אומרים לי ובזה תתנחמי.

אל תאמרו לי, אל תנידו בראשיכם, אל תעשו כאילו הבנתם, אל תאמרו... פשוט שתקו! סליחה אם הכאבתי למי מכם, אני דיברתי את תחושותיי.

עדנה צונץ

אמא של רענן ז"ל

אליהו אחי הגיבור

ראיתי את אחי הגיבור, הגבוה, המרשים, מעט זמן. הייתי ילדה קטנה בת תשע, שמחפשת סיבה להבין מדוע ולמה יש חיילים ויש צבא ויש גם מלחמה. אחי נהרג במלחמת ההתשה בבקעת הירדן בגשר דמיה.

הוא מסר את נפשו

למען דגל ישראל

למען תג היחידה

למען הכומתה האדומה

למען העם היהודי

ולמען עוד ועוד... והוא רק בן עשרים.

אליהו הספיק לשהות בארץ רק חמש שנים, הוא שאהב את ארץ ישראל, את הציונות, שעליה הוא גדל וצמח כשעלה ממרוקו לארץ. הוא לא הספיק הרבה, זו הייתה השליחות שלו בחייו.

אהבת לנגן בגיטרה, אהבת לכתוב שירים, אהבת לצייר ציורים ואהבת לעזור לזולת. אחי שמרת על המשפחה, שמרת על הארץ מגדות הירדן, נלחמת ונהרגת בה. ושמרת על הדרך.

לא נשארתי אך נשארה הדרך שלך.

אנו שומרים על הדרך שלך כבר מעל לחמישה עשורים, כצוואה של ההורים שלנו מכלוף וסוליקה לסרי ז"ל.

תודה לך אחי הגיבור מכל המשפחה, על כל סימן בדרך שהשארתי לנו כאן. בזכותך אנו ממשיכים את דרכך ובדרך זו קמים בכל בוקר עם שיר חדש בלב. "שתישאר (צנחן) צעיר לנצח..."

בת שבע שכני

אחותו של אליהו לסרי ז"ל

אַרְבְּעָה

”כַּמָּה אַחִים אַתֶּם?” זוּהִי עַל פְּנֵיו שְׂאֵלָה תְּמִימָה, אֲךָ לֹא כֹּה הוּא הַדָּבָר כְּשִׁשׁוּאָאִים אַחוֹת שְׂכוּלָה. הַשְּׂאֵלָה יְכוּלָה לִפְלֵ עָלַי כְּרַעַם בְּיוֹם בְּהִיר, סֶתֶם, כִּי מִיִּשְׁהוּ אוֹתִי מְנַסֶּה לְהַפִּיר. בְּשִׂאֵלָה אֲגָבִית וּמִתְבַּקֶּשֶׁת,

מִיָּד אַחֲרֵי שְׂשׁוּאָאִים אוֹתִי אִיפֹה אֲנִי גְרָה אוּ מִמָּה אֲנִי מִתְרַגֶּשֶׁת. כְּשִׁשׁוּאָאִים אוֹתִי כַּמָּה אַחִים אֲנַחֲנוּ, אֲנִי מְשִׁיבָה ”אֲנַחֲנוּ אַרְבְּעָה”.

כָּל תְּשׁוּבָה אַחֲרֵת פְּשוּט אֵינְנָה מְקַבֵּלֶת. לֹמֵר שְׂאֲנַחֲנוּ שְׁלוֹשָׁה, זֶה לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִהַחֲדָר שְׁלוֹ וְשֵׁל בְּרֵק כְּשֶׁהִיוּ קֶטְנִים, זֶה לֹא לְהַגִּיד שְׂגִדְלֵתִי עִם אֶחָ וְאַחוֹת תְּאוּמִים. זֶה לְמַחֵק אֶת הַבְּרָכָה שֶׁהַקְּרֵאתִי לוֹ בְּבֵר הַמְצוּוֹה וְגַם אֶת הַדִּי גִי שֶׁהָיָה לִי בְּמַסְבָּה. זֶה לֹא לְנִסֵּעַ לְטֶקְס סִיוִם קוּרְס קְצִינִים, זֶה לְסַפֵּר שְׂאֲנִי הוֹלֵכֶת לְבַד לְקִנְיוֹן לְקִנּוֹת בְּגָדִים, זֶה לֹא לְנִסֵּעַ לְבִיהַ”ס בְּיַחַד אֶתוֹ בְּחַפּוּשִׁית הַכְּחָלָה אוּ בְּרֵנוּ מִגֵּאן הַצְּהָבָה. זֶה לֹא לְרִיב אֶתוֹ עַל זֶה שְׂאֲנִי יוֹצֵאת עִם בְּנִים אוּ לֹא לְהַסְמִיק לְיָדוֹ כְּשֶׁחָבַר שְׁלִי שׁוֹלַח לִי פְּרָחִים.

לֹמֵר שְׂאֲנַחֲנוּ שְׁלוֹשָׁה זֶה הַזִּוּי.

לֹמֵר שְׂאֲנַחֲנוּ שְׁלוֹשָׁה זֶה שְׂגִוִי.

אֲפִלּוֹ לְדַבֵּר עָלָיו בְּלִשׁוֹן עֶבֶר זֶה קֶשֶׁה עַד בְּלֵתִי אֲפֹשְׁרִי.

לֹמֵר ”הָיָה” וְלֹא ”הִינּוּ”, זֶה אֲכַזְרִי.

זֶה לְעוֹת סְפוּרִים, זֶה לְשַׁבֵּר אֶת הַחֲקִים, לְשַׁנּוֹת אֶת הַכְּלָלִים, לְטַרֵף אֶת הַקְּלָפִים,

זֶה לְהַטְעוֹת אֶת הַשׁוּאָאִים, זֶה לְחִיּוֹת חַיִּים אַחֲרִים...

וְאֲנִי לֹא מְכִירָה חַיִּים אַחֲרִים, שְׂבָהֶם יֵשׁ שְׁלוֹשָׁה יְלָדִים.

אֲנִי מְכִירָה חַיִּים שְׂבָהֶם בְּכָל תְּמוּנָה, תְּאוּם וְתְּאוּמָה, אֶחָ וְאַחוֹת קֶטְנָה.

חַיִּים שְׂבָהֶם אֲנַחֲנוּ אַרְבְּעָה.

חַן כַּהֵן מַרְרִי

אַחוֹת שֶׁל שְׁלוּמֵי כַּהֵן ז”ל

אַרְבַּעִים שָׁנִים

בְּתוֹךְ הַמְּלָא וְהֶרֶב שְׁלֵנוּ
אֶתְה חֶסֶר
בְּשִׁלְחַן הַצְּפוּף, הַהוֹמָה, הַמְּלָא כָּל טוֹב
מְקוֹמָה נִפְקֵד,
בְּחִגִּיגוֹת,
בִּימֵי הַהֲלָדָת,
בְּשִׁיחוֹת הַחֲלִין
אֶתְה זוֹהַר
בְּאַיִנוֹתָךְ.

הַנְּעַר שְׁהֵיִת -
מִתְבוֹנֵן, חֶכֶם
בוֹנֵה דְגָמִים שֶׁל מְטוֹסִים וְאַנִּיּוֹת
וְאַחַר כֵּן חֲיִיל
פָּרַח טִיס
יָפָה כָּל כֵּן בְּמַדִּים
מִבְּטָךְ שֶׁקֵּט, חוֹדֵר
חֲזָרָת לְשִׁבְתָּ וְעִכְשָׁו
מִחֻבֵּק עִם אִמָּא
מִתַּחַת לַעֵץ הַשֶּׁסֶק בְּחֻצָּר.

הַתִּינוֹק שְׁהֵיִת,
מַחִיר, מְאֻשֵׁר
גְּלִים רַכִּים בְּקֶרְבַת הַחוּף
מְלֻטְפִים אֶת גּוּפְךָ הַקָּטָן
אִמָּא צוֹפָה בְּךָ בְּאַהֲבָה
וְאַבָּא מְחַבֵּק
חִבּוּק אִיתָן.

הַיֵּלֵד שְׁהֵיִת
עוֹבֵד עִם מִיכָה בְּשִׁדָּה
הַנְּעַר שְׁהֵיִת
שֵׁט עִם גְּבִי בְּסִירָה
וּבְתִמוּנָה אַחֲרַת שְׁלֻשְׁתְּכֶם
בְּתוֹךְ אִמָּא
בְּרַקַע הַהָרִים
מְלֵאֵי הַהוֹד
אִבָּא אֶרְנֶסֶט מְצִלֵם
לְבוּ מְלָא,
מְלָא מְאֵד

בְּתוֹךְ הַמְּלָא וְהֶרֶב שְׁלֵנוּ
אֶתְה חֶסֶר
בְּשִׁלְחַן הַצְּפוּף, הַהוֹמָה, הַמְּלָא כָּל טוֹב
מְקוֹמָה נִפְקֵד.
זוֹכְרִים אוֹתָךְ
חַיִּים אוֹתָךְ
אָהוּב, יָקָר
וּבְיוֹם חַג
וּבְיוֹם חֹל
חֶסְרוֹנְךָ נִכָּר.

טל דנציגר
אחינית של דני ז"ל

דמו זורם בגופי

כשדודי נעים ז"ל נהרג במלחמת יום הכיפורים, הייתי ילדה קטנה בת חמש. דמותו הייתה כל כך משמעותית במהלך חיי, מה שמסביר את אישיותו המיוחדת. שמי סיגל, אחייניתו של נעים, בתו של האח הבכור אליעזר ז"ל. יש לי המון זיכרונות מנעים. דמותו מלווה אותי כחוט השני לאורך השנים. הזיכרונות, הסיפורים, השיחות במשפחה והעצב היו מרכזיים, כך שנעים תמיד היה.

כילדה בגן, אני זוכרת את הידיעה על נפילתו והבנתי שקרה אסון גדול במשפחה, שקרה משהו נורא.

לא חושבת שהיה נכד במשפחה שלא חווה את העצב הגדול, האבדן, השכול ואווירת האבל, כך שהחוויה הייתה קשה ועוצמתית מאוד.

אני זוכרת את הבית של סבתא, שאווירת האבל איפיינה אותו מאד: נרות נשמה דולקים, תמונות של נעים מהצבא, מהחתונה או סתם עם חברים, אזכרות, סיפורים ושיחות על נעים והרבה מאוד בכי.

זוכרת את סבתא בוכה ומקוננת כל הזמן, התחושה שמהו חסר ולא מושלם במשפחת דוד. כיום אני יכולה להגדיר זאת כבור שחור. עננה של עצב ריחפה תמיד מעל. בחגים, באירועים משפחתיים, כגון חתונות ובר-מצוות.

אמי מספרת שההשפעה עליי כילדה הייתה גדולה מאוד, עד כדי כך שבגן הפסקתי לחייך, לשמוח ולשחק. סירבתי להשתתף בפעילויות והעדפתי לשבת בצד.

בזיכרוני מרצדות הרבה תמונות של דודי נעים, כמו בסרט צילום. זוכרת את נעים גבוה מאוד, נאה, מרשים ועם נוכחות כזו שאי אפשר לפספס. אני זוכרת אותו מרים אותי גבוה למעלה, מושיב אותי על הכתפיים, משחק איתי, מחבק ומנשק ושתמיד התייחס, בדרך כזו או אחרת, באופן שמאפיין יותר אבא ופחות דוד בשנות העשרים הראשונות לחייו.

מהסיפורים במהלך החיים הגעתי להבנה שנעים היה סוג של חוליה מקשרת במשפחה, יצר קשר טוב ובעיקר דאג לכולם. להערכתי, הסיפור שלהלן הוא הגורם המשמעותי לקשר המיוחד ולתחושת השייכות.

בהיותי בת שלוש אושפזתי בבית-חולים עקב איבוד דם ואובחנה אצלי אלרגיה לפול. היה צורך לתרום לי דם והוריי סיפרו שבלי יותר מדי התלבטויות היה ברור שנעים יתרום לי. אני חושבת שההחלטה מבחינתו הייתה מאוד טבעית וברורה וקיבלה משמעות עצומה לאחר שנהרג.

מעצם הידיעה שדמו של נעים זורם בגופי, זכיתי במהלך השנים לחיבה מיוחדת ואהבה גדולה מהדודים ובעיקר מאבי ז"ל. אני יכולה לומר שהתחושה הזו מלווה אותי עד היום, כאמא לשלושה ילדים, שבכל מפגש והזדמנות מגלים עניין בחיי.

יהי זכרו ברוך לעד.

סיגל דוד

אחיינית של נעים דוד ז"ל

חי-חיים בר-דוד, לא שרד את החיים

עיניי כבויות וצורבות, ליבי שותת דמעות.
חי-חיים לא שרד את החיים. הייתכן? קשה להבין.
קשה להסביר, מה גודל הכאב, איך חיים שלמים ברגע נקטפו.
כל גופי דואב. ילד של החיים. והוא אינו כבר הרבה מאד שנים.
מבטך אחי שלי, אהוב ליבי, מלווה אותי, שהרי אתה חלק מבשרי.
בכל מקום אליו אלך, החיוך שלך מלווה אותי באור טהור, צובע - אולי בתקווה
אבודה, שהנה תופיע בעוד דקה, עם עצה נוספת, מדהימה וכה פשוטה, שתפתור
לנו כל בעיה.

יפה, תמיר, הבלורית השחורה והיפה. חיים שלי.
תמיד אהבת לחייך, להקשיב, לאהוב אותנו, את סבתא ואת ההורים.
אהבת ג'ודו וכמו שהיית טוב בכל דבר שעשית, מובן שחגורה שחורה כבר היתה לך...
חי-חיים לא שרד את החיים. הייתכן?
ובכל חג, בכל שמחה, עולה שוב ושוב אותה התמונה: אתה לובש את הבגדים היפים,
עומד מול המראה ומכריז "איך אני, נכון חתיך?"
ופרצי הצחוק גואים ועולים, אחי המהמם, כמה אהבת את החיים, עם המוזיקה של
"החיפושיות" שתמיד התנגנה בקולי קולות.
אחי שלי, היכן אתה? לא הספקנו להיפרד, צריכה להתייעץ איתך בעוד שאלה.
ואצלך תמיד הכול בסדר, משרה על כולנו שקט ושלווה.
הטוב שלך והאופטימיות הרבה חיזקו את כולנו באחדות מופלאה.
הדאגה העמוקה שלך לכל המשפחה הייתה יוצאת דופן לגילך.
אחי, חי-חיים - אתה הוא סם החיים.
היית בחופשה וקראו לך לחזור וכך עשית, כמה טוב היית. הלכת ולא חזרת אחי.
ובעצם בכלל לא נפרדנו ממך, אתה כל הזמן חלק מהמשפחה, חסר בשמחות ועם
זאת נוכח תמיד.
חי-חיים לא שרד את החיים אך הוא איתנו, לנצח נצחים.

עליזה יעיש בר-דוד

אחותו של חי-חיים בר-דוד ז"ל

גדול הכאב בהוצאת החץ מאשר בהיכנסו

לא קל לסרב להיתפס לצער ולרע, אבל יש עוד חיים. הזמן עובר, הצער והגעגועים בתוכי נשארים, ההנאות שבחיי הן רק הפוגות בין סבל לסבל. לשכול אין מרפא לעולם, אין שום תרופה שתוכל לרפא את כאבי, את צערי ואת געגועיי על אובדן בני יקירי, החייל דרו, בן 19 בלבד.

אך במהלך השנים וממרום גילי מאוניברסיטת חי, דקדקתי, החכמתי והגעתי למסקנה חד משמעית, שהתרופה הבדוקה, הנכונה, האמיתית והאידיאלית מצויה אך ורק אצלי, בתוכי, במחשבתי, בלבי.

אין לאף אדם, מקום או דבר השפעה כלשהי על אופן ההתמודדות שלי עם השכול, מאחר שאני היחיד היכול לשלוט במחשבותיי. המחשבה מגשימה את עצמה. "המחשבה היא זרע הפעולה", היא מעניקה טעם ואופטימיות לחיי, מעלה אותם. כאשר אני יוצר איזון במוחי, אני מוצא יסודות אלו גם בחיי. "החיים לגבי כל אדם הם תא בודד, שקורותיו מראות" ואכן חיינו נוצרים בצלמנו ובדמותנו.

ממרום גילי הבנתי שצריך וכדאי להתנער ככל שניתן מהצער ומהמצוקה ולהתחיל לאחוז ביש, בקיים, בחיובי, בטוב, בהתחדשות המתמדת ולהאמין שהתחייה תהיה יפה יותר, מתגמלת יותר.

החיפוש של הטוב בכל דבר, הסירוב להיתפס לצער ולרע ולשקוע בהם, היכולת לראות את הדברים החיוביים ולהאמין בסיכוי להגיע לטוב - הם בעצם עיקרה של האופטימיות. בידיי היכולת להעניק את ברכת האופטימיות לשארית חיי.

כמה זמן כבר נשאר לחיות?

ייסוריי וגעגועיי העירו אותי משנתי ועוררו את נשמתי. מכאן עיצבתי את עצמי בדרכי הרוחנית בכוחות נפש עצומים, לגמד את הדאגות ככל שניתן כי מה תואיל הדאגה? האם אוכל להחזיר את דרו בני לחיים?

לא די לי הרעה שאירעה לי אלא להוסיף כעת דאגה וחיי הצער?

משתדל להתגבר, לא לקונן על העבר, לא ירא מפני העתיד לבוא, נותן דעתי על הנעשה בכל יום, בכל רגע. דעתי נתונה אך ורק להווה.

החיים הם מאבק, הם התמודדות, הם התגברות, הם יצירה עצמית, לפיכך לא חשוב כמה חיינו, אלא איך חיינו.

שערי האושר והיופי הם זמניים וחולפים, הבה נהנה מהם.

ימי חיינו כמספר ימי אושרנו.

יחיאל שקלים
אבא של דרו ז"ל

רחלי יוסף. "ביתי מבצרו"

געגויע וְשָׁבֵר

חִפְּתִי לְךָ אָחִי בְּסִכּוֹת.
שָׁנִים הִגִּיעוּ, אַתָּה נֶעְדַּרְתָּ
גַּם לִוְלֵב לֹא נֶעֱנַעְתָּ.

מִיִּתְרִי לְבִי נֶעֱנְעוּ עַד בְּכִיָּה
גֶּעְגּוּעֵי דְמָעוֹת הַשְּׁקוּנִי עַד רְוִיָּה.
לְהֵבִיט בְּחֻבְרִיק שְׁגָדְלוֹ וְהִתְרַחְבוּ...
וְאַתָּה עִם הָאוֹר בְּעֵינַיִם - נוֹתַרְתָּ צְעִיר...

תִּשְׁמַע, אַתָּה כָּאֵן חֹסֵר.
גַּם מְחוּגֵי שְׁעוֹן הַשָּׁנִים הִתְבַּלְבַּל.
בֶּן כְּמָה אַתָּה?
יֵשׁ לִי תַהֲלִיךְ חֲשׁוּב. אַךְ מָה זֶה חֲשׁוּב
תְּבַטִּיחַ שְׁאַתָּה חוֹזֵר.

יֵשׁ לִי כְּמָה סוּדוֹת לְךָ לְסֹפֵר
לְשַׁלַּח אֵלַיךְ בְּדָף קְשֶׁר?
אוּ לְגִשֶׁת אֶל פְּנֵת הַקְּבֹר?
רַק שְׁתַּדַּע, וְגַם בְּלִי לְהִתְבַּכֵּן
הַעֲמִיק הַשָּׁבֵר...

אריאלה-ידידה ברגהש
אחות של אביחי-שמעיה דנוך ז"ל

געגויעים כּוּאַבִּים

עשרת ימי תשובה עבירי, הם ימים עצובים,
הכל בי צף עולה וכואב.

כמו באותה שנה, בימים הנוראים.
ביום כזה אחי שלי עסוק היית לקראת
היום הקדוש והנורא שעמד בפתח.
ההכנות בעצומן ואתן היו חלומות,
תקוות, שעת רצון ורחמים, כך אמרת.
לבוש בלבן, הטלית בידיך, עם מאיר
אחיה, הלכתם לקבל את פני שבת
המלכה, ואת היום הקדוש "יום
הכפורים".

ראשית, למלא מצוה להשלים מנין,
בבית הכנסת האשכנזי (תמיד עשיתם
זאת) והתפלה עולה בקול חיל ורעדה,
אל המרומים.

מאחר יותר (כאשר מנין המתפללים גדל)
הלכת לבית הכנסת שלך, לשמע את
הנעימות, של התפלה מבית אבא.
כך אחי אהוב שלי, זכו כלם להנות מזיו
פניך, שתמיד קרנו באור מיחד, אור
האהבה, הסליחה החמלה שהיו חלק
מך.

כלם קבלו אותך בשמחה ובאהבה,
מן חבויק פרדה מיחדת (כך ספרו לי)
באותו יום קדוש, עת נפתחה הרעה
להשמידנו, ואתה שמבין את המשמעות
לך, אמרת לאמא "אני לא שמח
מהמלחמה הזו ביום הכפורים"
מבלי שיקראו לך, רצת מיד אל הקרב,
הן פצוע היית מתרגיל קודם שעשיתם
בצבא, אבל אצלך...

ברור היה שזו שעת רצון רבוננו של עולם,
כמלאכים נלחמתם בעז ובגבורה,
נתתם את היקר מכל, את החיים,
להציל את העם והמדינה.

אתה אחי, אחי שמעון הי"ד
עמדת במבחן בגבורה כמו בעקדת יצחק,
ללא שאלות, ללא ספק, או הסוס
יצאת למלחמה ממנה לא חזרת.
נותרו רק תמונות, "ועיטור המופת"
המתארים את גבורתך.

מאז המשפחה כלה המומים וכואבים אחי
שלי. ואני עצובה, כואבת ובוכה, בעשרת
ימי התשובה.

כי אין לי תשובה, כיצד ואיך קרה,
ביום קדוש גדול ונורא.

וכשאני מתפללת ביום זה, בין הערבים,
השמים פתוחים לשמע תחנונים.

אתה אתי אחי, ואני שומעת אותך אי שם
במרומים, מתפלל למען אלה הנותרים.

עבירי ימים אלה הם חבור הנפש והנשמה
המתגעגעת אליך וגאה בך.

תהא נשמתך צרורה בצרור החיים. בגן
עדן מנוחתך.

אחי האהוב היקר והמיחד שמעון הי"ד.
"רציתי פשוט לשוחח אתך"

אילנה כרמל

אחות של שמעון ועקנין ז"ל

געגועים לאחי

הימים עוברים, חודשים ושנים והכאב לא מרפה ולא שוכח, לא שוכח את דמותך המיוחדת, את הזמן שחלקנו ביחד בחיי היום יום והחגים במשפחה ברוכת ילדים, כשאתה הבכור שנחשב מבחינה היררכית כסמכות חשובה מאוד אחר אב המשפחה. ושכזה הרעפת אהבה, כבוד ודאגה להוריך, לאחיותיך ולאחיך. תמיד מחבק, החיוך לא סר ממך ואפילו הייתה בך שובבות כלשהי.

אי אפשר לשכוח את דמותך היפה והססגונית: השתתפת בהצגות האופרה הישראלית, היית חבר הנהלת "הפועל" תל אביב, כחובב ריקודים היית לא פעם בן זוגי באירועים משפחתיים. מאז נפילתך איני מסוגלת לרקוד יותר. היית חבר "ההגנה" והשתייכת לפלוגות מיוחדות בשירות פעיל וצורפת לראשוני מקימי גדוד 53 של חטיבת גבעתי. השתתפת במלחמות ישראל ובמלחמת ששת הימים שימשת מפקד פלוגה בהפגזה על קיבוץ נחל עוז ממנה לא חזרת.

אחי היקר, אתה נמצא איתי תמיד ובכל מקום. כאשר הבאתי לחופה את ילדי ונכדתי, עליתי קודם לקברך בהר הרצל עם ההזמנות לשתף אותך בשמחתי. במהלך כל השמחות במשפחתי ראיתי את דמותך מרחפת בין כל הקרואים.

אברהם אחי, אנו בקשר הדוק ותמידי עם בנך יעקב ובתך נאווה והם מהווים עבורנו המשכיות של דמותך ופועלך.

לא פעם אני תוהה אם היית צולח את הקרב בנחל עוז - איך המציאות הייתה אחרת. יכולת להמשיך ולתרום למדינה ולקהילה שכה אהבת מאישיותך המיוחדת, יכולת לנהל חיי משפחה וחברה מאושרים ולראות נחת וגאווה מילדיך ונכדיך, לצד אחיותיך ואחיך, אבל אני מבינה לצערי שהמציאות שנכפתה עלינו היא שונה.

תהא נשמתך צרורה בצרור החיים.

אביבה גלעדי

אחות של אברהם עופרי ז"ל

דברים לאסף

אסף, כשנולדתי כבר לא היית בחיים. בילדותי נחשפתי אליך דרך תמונות שבאלבום, דרך סיפורים שסיפרו ועדיין מספרים לי סבא וסבתא, הוריי ושאר המשפחה, דרך ימי זיכרון ואזכרות שבהם מילאו אנשים את בית סבא וסבתא וסיפרו עליך רבות.

אסף, אני יודעת שהיית ספורטאי מחונן ותחרותי, עקשן ומצחיק, שכבר כילד שיחקת טניס והגעת להישגים רבים, שאהבת לקרוא ספרים ותמיד היית מוקף בחברים.

אסף, שמעתי מחבריך וחייליך שהיית מפקד אהוב ונערץ, מפקד דואג ואוהב, אף פעם לא ויתרת ושאפת להגיע רחוק, עוד רבות וטובות היו תכונותיך ואנחנו כל הזמן מתגעגעים.

אסף, למדת באורט דרסקי במגמת תיאטרון והשתתפת במופעים והצגות שהעליתם בבית הספר.

אסף, התגייסת לחטיבת "גבעתי" והפכת למפקד וקצין מצטיין ונבחרת לקבל אות הצטיינות בבית הנשיא ביום העצמאות היובל של המדינה.

אסף, אתה הדוד שאף פעם לא ראיתי ואף פעם לא פגשתי אבל אתה תמיד נמצא איתי. אתה לא מדבר ולא מחבק, לא יכול לבוא למסיבות שלי אבל אתה מלווה אותי תמיד לאן שאני הולכת ופונה.

אתה מקור גאווה לכולנו ואנו הולכים בעקבותיך. אנחנו מאד מתגעגעים ולעולם לא נשכח אותך, הדוד שלי אסף, גיבור שנפל בקרב על הגנת המדינה, כדי שאני, חבריי וכל העם נוכל להמשיך לחיות.

אגם רוזנפלד

בת 12 שנים, נולדה לאחר נפילת דודה
אסף רוזנפלד ז"ל

ומה היה אלו....

ומה היה
אלו השלכת היתה מקדימה את זמנה
ולא מפלחת את הלב בעלים נשירים
בשבילי נשמתי השואלת,
התוהה...

מה היה
אלו הגשם היה מאחר את בואו
ורעמים היו ממתנים
לרגע בו הברק יאיר את הספק
בשבילי נשמתי...

יעל עזרא
אמא של גיל ז"ל

דנה

שבע שנים חלפו, מאז הלילה הנורא. אין כמעט יום שעובר שדנה אינה במחשבותיי. יומניה הקטנים עם דמותה הזהובה, בהם שירה שזורה אופטימיות ואהבה, תלויים על קיר חדרי, מצויים בין חדרי לבי. מביטים בי במבט עמוק עמוק.

יש ואני נשאלת על ידי התלמידים הרבים הפוקדים את חדרי, מי הילדה היפה? או מאיפה אני מכירה אותה? חלקם טועים לחשוב שאולי היא בתי... ואני מתכווצת... בולעת אוויר, סופרת נשימות ומספרת על דנה: איזה אדם מדהים היתה ואיזו תלמידה חכמה שלי וכמה הטרגדיה גדולה, איך אהבתי ללמד אותה ואת חבריה, תבונה וחוכמה ואיך ואיך ואיך...

אבל המילים אינן משקפות, אלא מתגמדות ומצמצמות נוכחותן. סיפור החיים של דנה ומותה הוא אגרוף בתמונת החיים האידיאלית המגבש לעצמו כל אדם.

דנה היא תלמידת הגעגוע שלי. דרכה אני נושמת נוסטלגיה של פעם, של מורה המתחבר אל תלמיד, מחבקת את נוכחותה ועוצמתה. נוגעת בגעגוע הזהוב שנגע בחייהם של רבים כל כך... "ציפורי הכאב" על דנה - עדיין "מקננים בשערותיי". הצער מאגרף בי: זיכרונות, מבטים, חצאי מילים, פתקים שהושארו על דלת, תבונת מילים חכמות, שנאמרו בשיעור כזה או אחר, קשר שניתק אך לא אבד.

באהבה גדולה והערכה,

אורית לוי
מורה של דנה זמורסקי

הצֵעָקָה

חֶשֶׁךְ
בְּעוֹלָם.
הַמוֹעֵקָה
מִהַמְלַחְמָה
נוֹכַחַת,
כְּשִׁגְוִיּוֹת הַמֵּתִים
מִמְלָאוֹת
אֶת
הָרִיק,
וְאִיֵּן מוֹתִירוֹת
מְקוֹם
לְאַנְחַת הַרוּחָה.
בְּכֹל נִצְחוֹן
צָבָאִי,
יֵשׁ הַיְבֵט
שֶׁל
מִפְלָה,
וְלִי רַק נוֹתֵרָה - הַצֵּעָקָה!*

עדי שמעון אלון (אלקלס)
אחיינו של שמעון אלקלס ז"ל

*נכתב בעקבות ציורו של אדוארד מונק - "הצעקה"

* * *

וַיֵּשׁ מִי שְׁכוּאֵב בְּקוֹל וַיֵּשׁ מִי שֶׁנֶּחֱנַק בְּשִׁקֵּט
אֶךְ הַכְּמִיָּהָה אֶת כָּלֵם חֲזַק עוֹטְפֵת
עַל הַבֶּן- הַגְּבוּהָ, הַתְּמִיר
עַל אַחֵי - הַחֲזַק וּמִבְטוּ הַמְּאִיר.

וְאַלּוּ הַיָּמִים, גְּדֻלָּה כְּמוֹת הָעֲנָנִים
מִשֵּׁב הַרוּחַ הַנְּעִימָה, עֵמֶק בִּלְב
הִיא סֵעָרָה
עַל אֵיךְ הוֹוָה הַפֶּךָ עֲבָר
עַל מָה הָיָה יָכֹל לִהְיוֹת וּמָה אֵינְנו כְּבָר.

וְלָמִי שֶׁלֹּא יָדַע וְלֹא הִכִּיר
דֶּרֶךְ הָעֵינִים הוּא מִבֵּין
עֵינִים מְרָגִישוֹת, אֶךְ לֹא רוֹאוֹת
שֶׁמֶתְמַלְאוֹת כָּאֵב, דְּמָעוֹת מְלוּחוֹת.

צֶל הַמּוֹת מְרַחֵף,
אַחֵי שְׁלִי, חֲסֵרוֹנָךְ אוֹתִי סוֹחֵף
וְלִנּו לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא לְאַסּוֹף שְׁבָרִי עֲבָר.

וַיֵּשׁ לִי סִפּוּר עֲלֶיךָ, וּבִלְב תְּמוּנָה
וְגַעְגּוּעַ אֶל הַלֵּא נוֹדַע
נִרְאָה לִי שֶׁהֵינּוּ מִתְּאִימִים
הֵינּוּ מִשְׁתַּגְּעִים
הֵייתְּ מְלַמֵּד אוֹתִי דְּבָרִים לֹא רְגִילִים.

יּוֹאֵל - קוֹלְךָ עוֹלָה וּמִתְהוֹה
יּוֹאֵל - אֶל לִבִּי הוּא מִתְלַוָּה
יּוֹאֵל - קוֹלְךָ עוֹלָה מִן הַדְּמָמָה
יּוֹאֵל - מוֹתִיר אוֹתִי בְּתִדְהָמָה.

יִפָּה תֵּאָר, אוֹתְךָ בְּלִי לִהְפִיר
כָּל פַּעַם, תְּמוּז מִזְכִּיר,
מָה יְכַלְנוּ לִהְיוֹת
כְּמָה יְכַלְנוּ לִהְנוֹת, כְּמוֹ מְלֶאכֶה,
כְּמוֹ מְלֶאכֶה מְקוּיִם שֶׁאֵתָה נָח.

וְשׁוֹב, דֶּרֶךְ הָעֵינִים, מוֹצְפִים הַזְּכֵרוֹנוֹת
אֶז שׁוֹתְקִים. וְנִזְכָּרִים בְּךָ וּבְשִׁמְחַת הַחַיִּים
אֵיךְ אֶהְבֵּת כְּדוֹרְגָל, מוֹסִיקָה וְחֲבָרִים.

וְהַצְּלִילִים הוֹפְכִים מְכֹאוֹב
הַחֲבָרִים עוֹטְפִים קְרוֹב
וּמְסַפְּרִים - עַל אֶהְבֵּת הַחַיִּים, עַל הַחַיּוֹךְ
וְעַל אוֹתוֹ הַקֶּסֶם בְּהַלּוֹךְ.

אביב כהן
אחיינית של יואל ז"ל

איתן - לתת מפרח בגני

נשבע הלוחם לתת לנחלה, מולדתו.
שריונר בחוד החנית - לוחם גולני הנועז.
שורשיו ינקו ממעיין מרוז בגלבוע, ממבוע גדעון.
הענווה והרעות,
ביער, בגבעה,
בנחלת יששכר וזבולון,
תבנית נוף מולדתו.
היונה לא מצאה מנוח לכף רגלה,
הנה עלה הזית טרף מפיה, בשחר מאירה.
בתרג"ד סיום מ"כים,
שחר כ"ח תמוז תשמ"ה,
כבידת דמים קדושים.
מעיינות דמעה רבים זרמו למפל תהום,
על הבן או האח...
זאת לא נוכל לתת את לבנו לשכוח.
האהבה מקודשת בדם.
נפשנו לך הומיה, בערגה, ללא לאות, על הר הבית, הכותל, ציון וירושלים.

חממי יואל איתן

אבא של חממי איתן ז"ל

זֹוֹיֹת שֶׁל עֶצֶב

בְּכָל חַיּוּךְ
זֹוֹיֹת שֶׁל עֶצֶב
בְּכָל תַּקְוָה מִתְחַפֵּשׂ לֹו חֶשֶׁשׁ
בְּכָל יוֹם מִפְצִיעַ לַיְלָה
גַּעְגּוּעַ יָשׁוּן בְּכָל בֶּקֶר חֲדָשׁ.

כִּי בְּכָל סוּפָה בְּשָׁמַיִם שְׁלִי
שֵׁט עֹנֵן שֶׁהוּא רַק שְׁלִיךְ
בְּכָל פֶּרֶק בְּחַיִּי
יֵשׁ עֲמוּד שֶׁנִּכְתַּב בְּשִׁבְלִיךְ

וּבְכָל סוּפָה בְּשָׁמַיִם שְׁלִי
שֵׁט עֹנֵן שֶׁהוּא רַק שְׁלִיךְ
בְּכָל פֶּרֶק בְּחַיִּי
יֵשׁ עֲמוּד שֶׁנִּכְתַּב בְּשִׁבְלִיךְ

כִּי הֵלֵב רָגִיל אֲבָל לֹא מִתְרַגֵּל
כִּי הַכֹּל דּוֹמָה וְזֶה כֹּל הַהֶבְדֵּל
כִּי מִי יָכֹל לְהַפְרִיד מֵהַצֵּל

בְּכָל חַיּוּךְ
זֹוֹיֹת שֶׁל עֶצֶב
בְּכָל סִימָן יֵשׁ סִימָן שְׁאֵלָה
בְּכָל יוֹם מִפְצִיעַ לַיְלָה
וְדוֹקְרַת מְלָה שְׁלֹא נֶאֱמָרָה

כִּי בְּכָל סוּפָה בְּשָׁמַיִם שְׁלִי
שֵׁט עֹנֵן שֶׁהוּא רַק שְׁלִיךְ
בְּכָל פֶּרֶק בְּחַיִּי
יֵשׁ עֲמוּד שֶׁנִּכְתַּב בְּשִׁבְלִיךְ

מְלָה אַחֲרוֹנָה בְּשִׁירִי
תַּחֲתָם שְׁתִּיקָתְךָ.

משה קלוגהפט
אח של שמוליק ז"ל

יום זכרון ראשון ללא הורים

(נכתב בשנת 2004 במות האב)

יום זכרון נוסף עומד בשער
אפקד קברך בין אלפי חללים.
במותך הענקת לי את התאר
בן להורים שכולים.

מכנס בתוכו, מאד עניני
בית הקברות הפך לביתו השני.
בגיל מתקדם התנהל לאטו
השקה הצמחים עד יום מותו.

הלפיד אצלי ושלוש קברים
אינני רוצה להרבות במלים
הפקדון הזה הפך למשא
האם עלי להמשיך במסע.

עם מותו של אבי, הפכתי לבן יחיד
"בן להורים שכולים" תאר מחריד
ליתתי הורי צפנתי דעה
שתף סמיי ללא זכות מחאה.

ההורים נפטרו, התאר הועם
אינני "בן של" כמו פעם.
הבטחתי להם לשמר על אורו
אני מתמיד ופועל לשמר את זכרו.

הזכרון כ"ערך" איננו נכס אישי
הוא שיהך לכלם, בטוי נפשי
הזכרון הוא מורשת, צו לחיים
להקפיד לא לשכח את שמות הנופלים.

התאר הזה מקנן בתוכי
שלושים ואחת שנה
הוא חי בנפשי, מנסר את מוחי
במותך הכל השתנה.

זה אינו תאר זה פקדון כבד
אינה זכאי לכלום, רק לכבד.
לחיות בהתאם לדרישות, לכללים
שהתוו לעצמם הורים שכולים.

זר לא הבין צפונות לבם
הם נטמעו שנים בבית הקברות.
התרפקו נחמו אצל אהובם
טפחו הקבר, זכרון לדורות.

ההורים שלי הפסיקו להיות
כשאחי נפל הפסיקו לחיות.
לא תבעו דבר, תמורה או כתר
לא השמיעו קולם מעל גלי האתר.

אמי נפטרה עם עינים כבות
ימים רבים לא הפסיקה לבכות.
נשאר אבי, החזיק הלפיד
לטף שני קברים, נקה והקפיד.

דן בן צבי

אח של אבישי ז"ל

יש לי אח מלאך

אָצְלוֹנוּ בְּבֵית יֵשׁ אַרְבָּעָה חֲדָרִים:
אָחָד לְאַחוֹתִי, אָחָד שְׁלִי וְאָחָד לְהוֹרִים.
וַיֵּשְׁנוּ חֶדֶר נּוֹסֶף, חֶדֶר שְׁכָלוֹ
תְּמוּנוֹת, תְּעוּדוֹת וּגְבִיעִים קְטָנִים,
חֶדֶר שָׁבוּ לֹא מְשַׁחֲקִים וְלֹא לָנִים.
זֶהוּ חֶדֶר מְלֵא עֵצָב וְאֶפְלוֹ קוֹדֵר,
וְאָבָא אוֹתוֹ כָּל הַיּוֹם מְסַדֵּר.

זֶהוּ הַחֶדֶר שֶׁל אָחִי הַחֵיל
הָאֵחַ הַזֶּה שְׁלִי לֹא נִמְצָא בְּכֻלָּל,
אָח שְׁיֵצֵא בְּגִבּוּרָה אֶל הַקָּרֵב,
יֵצֵא לְהִלָּחֵם וּמֵאֵז אֵלֵינוּ לֹא שָׁב.

אֲנִי נוֹלַדְתִּי אַחֲרֵי מוֹתוֹ,
לֵכֵן בְּכֻלָּל לֹא הִפְרַתִּי אוֹתוֹ,
רַק יוֹדַע שְׁיֵשׁ לִי אָח מְלֵאךָ,
אֲךָ לֹא מִבֵּין מָה זֶה אוֹמֵר כָּל כָּף.

אָבָא אוֹמֵר שְׁחָשׁוּב לְזִכֹּר
שְׁהֵיָה לִי אָח גִּבּוּר.
הוּא אוֹמֵר זֹאת, וּמֵאִישׁוֹן עֵינָיו זוֹלְגָת לָהּ דְּמָעָה קְטָנָה,
וְכָף חוֹלְפֶת לָהּ שָׁנָה וְעוֹד שָׁנָה,
וְאָבָא לֹא מִתְעַיֵף, מִמְּשִׁיךְ לְסִפּוֹר,
וְאֶת הַחֶדֶר שֶׁל אָחִי עֵדִין מְסַדֵּר,
כְּאִלוֹ עוֹד רָגַע מִן הַקָּרֵב הוּא חוֹזֵר.

קרן אור אזולאי

בת משפחה של אמיל אזולאי ז"ל

חנה ארדות. "ללא כותרת"

כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲדָר

כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲדָר הֵיָקוּם כְּלוֹ דָמָם צְפוּר לֹא צִיָּצָה.
כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲדָר שְׁאֵלְתִי מִי מִצְחָק בִּי בְּזֹאת הָעֵלְטָה?
כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲדָר הַמְּלָה בְּחָלָל הַתְּגַלְגָּלָה רוּעַמֶת,
צוֹפְנֵת בְּתוֹכָה מְעֻט תְּקוּהָ, אַךְ גַּם אֵימָה מְאִימֶת.
כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲדָר חִפְשִׁיתִיךָ בְּמִשְׁחָקִי יְלִדוּתִי,
אִמֵּר אַחַת שְׁתִּימִם שְׁלוֹשׁ וּמִצְאָתִיךָ יְדִידִי.
כְּשֶׁאָמְרוּ נַעֲדָר, בְּדַרְכֵי עֶפְרַיִם חִפְשִׁיתִיךָ,
בֵּין צְבָאוֹת וְחִילוֹת, בְּמִכּוֹנֵת הַמְּלַחְמָה,
וּבֵין טְנָקִים שְׂרוּפִים עַד מָאֵד.
שֶׁר מְלַחְמָה, שְׁאֵלְתִי וּבִקְשִׁיתִי,
אָמְרוּ אֵימָה אַחִי? הֲנֵה חִפְשִׁיתִי וְלֹא מִצְאָתִי.
הַחִי הוּא בְּיוֹם קָרֵב וְעֶרְבּוֹ, אוֹ כְּמַלְכִים נִפְלָעִים עַל חֶרְבוֹ.
אִם בְּשִׁבְיָו יוֹשֵׁב וְאֵלֵי יָשׁוּב מִדֶּרֶךְ אֲרָכָה?
אֲחֻפָּה גַם אֲחֻפָּה יָמִים וְשָׁנִים שְׂבָעִים וְשִׁבְעָה.
הֵיִשׁ תְּקוּהָ בְּיוֹם סִגְרִיר לְקִשְׁתִּי בְּעֵנִי,
אוֹ שֶׁהִכַּל שָׁחַר וְאֵין תְּקוּהָ לְלִבִּי?

כְּשֶׁזָּעְקוּ הֲנֵה נִפְלָע חָלָל, אֵל תִּחְכִּי לְיוֹם הַמָּחָר.
לְפִתְעַ הִכַּל בִּי נָדָם, הִכַּל לְרִסְיִסִים נִשְׁבֵּר.
בְּכֹאֵב הַשְׁתִּיקָה זָלְגָה לָהּ דְּמָעָה חֲמָה,
כִּי אֲבָדָה עֲצָה אֲבָדָה תְּקוּהָ וְאֵין נְחָמָה.

בת ציון בכר נפתלי
אחות של נפתלי ישראל ז"ל

* * *

כְּשֶׁהֲלַכְתָּ כְּבֵה בִּי הָאוֹר
שְׁמַעוֹלָם לֹא הָיָה חֲזַק וּבְהִיר
מַעוֹלָם לֹא גָרַם לִי לְהֵאִיר יִתֵּר עַל הַמִּדָּה
עַל הַסְּבִיבָה וְלִידָה.
כְּשֶׁהֲלַכְתָּ, הַחֲשֵׁךְ עָטַף כְּשִׁמְיָכָה
לֹא מִמָּשׁ דְּקָה, אֶלָּא שְׁמִיכָה מַחְנִיקָה,
לְלֹא אֲוִיר, לְלֹא חֶרֶף.
אֵתָה חִסֵּר לִי כָל כֹּף.
"נִפְל בְּקֶרֶב" עָלֶיךָ נֹאמֵר,
וְעָלִי לֹא נֹאמֵר דְּבַר וְהָרִי
גַם אוֹרִי שְׁלִי כְּבֵה, נִגְמֵר.

צוֹעֵדֶת בְּסֶךָ בְּעוֹלָם הַמֵּתִים,
מְבַקֶּשֶׁת אֶת עִקְבוֹתֶיךָ
בְּעוֹלָם הָאֶפֶל, מְחַפֶּשֶׁת אֶת עִקְבוֹת
הַנֵּס שֶׁלְעוֹלָם לֹא יִתְקַבֵּל.
מְבַקֶּשֶׁת אוֹתָךְ יְלָדִי, אֶהוּבִי, אוֹצְרִי שְׁלִי,
מְבַקֶּשֶׁת אֶת אוֹרְךָ שְׁיִחְזִיר אֶת אוֹרִי.

אסתי טל

אמא של עמרי ז"ל

לְעֵצְמִי

הַדְמָעוֹת הַזוֹלְגוֹת לְאֵטָן
מִפְתַּח הַבְּרָז בְּעֵינַי
אֵינָן עוֹצְרוֹת
צָרְתִי גְדוֹלָה עָלַי.

לֹא מִשְׁנָה עַד כְּמָה קִשָּׁה לָךְ,
כְּמָה עָצוּב בְּךָ
אֵין טַעַם לְשִׁקְעַת בְּזָה
כִּי לֹא פִלְלֵתִי לַיּוֹם הַזֶּה.

פָּתַחִי לִי אֶת הַבְּרָז
עַד הַסּוֹף,
הִנִּיחִי לְדָמְעוֹת
לְגָאוֹת וְלִסְחוֹף.

אֲזַ בּוֹאִי נֹאכֵל בְּאִמְצַע הַיּוֹם
אֲרוּחַת בְּקָר טוֹבָה
נִשְׁתָּה קֶפֶה שְׁחֹר טָרִי
מֵר וְחָם.

שְׁמוּאֵל אֲגֵבֵר

אָבִא שֶׁל רוֹתֵם ז"ל

לְצִיר גַּעְגּוּעַ

לְקַחְתִּי אֶת מַגֵּשׁ הַמַּלִּים
לְצִיר אֶת הַגַּעְגּוּעַ שְׁבֵתוֹכִי.
הַדְּקָתִי הֵיטֵב אֶת בֶּד חַיִּי,
מִתַּחְתִּי מְקַצֶּה-הוֹלֵדְתָךְ
עַד יוֹם נְפִילְתָךְ
וְהוֹסַפְתִּי לַמֵּתוּחַ
עֲבוּר כָּל הַיָּמִים הַמִּתְגַּעְגְּעִים
שֶׁהִגִּיעוּ אַחַר כָּךְ.
מִשְׁחַתִּי בְּשָׁחַר וּבְאַפֵּר
אֶת הַחֲבוּק שְׁאִיבֹנוּ.
בְּהֵנֵף מִכְּחוּל
מִשְׁחַתִּי בְּאָדָם אֶת לְבִי הַקְּרוּעַ,
שׁוֹתֵת הַדָּם,
הַחוּם נִגָּן אֶת מַגַּע גּוֹפְךָ
הַנוֹפֵל וּפּוֹגַע
בְּאֲדַמַּת פִּלְסֹטִין,
וְלֹא הַצְּלַחְתִּי לְצִיר אֶת הַגַּעְגּוּעַ
שֶׁנִּמְצָא עִמָּךְ בְּגֵרוֹן
וְלֹא נִצְעַק הַחוּצָה.

אִיךְ נִרְאָה גַּעְגּוּעַ?
אִיךְ מְרַגֵּשׁ גַּעְגּוּעַ?
כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה פְּעָמִים אוֹמְרִים:
מִתְגַּעְגְּעִים,
וְאִינֶנִּי יוֹדַעַת אֶת צְבָעוֹ וְצוּרְתּוֹ.
הָאֵם: "אֲנִי מִתְגַּעְגַּעַת"
מִחְלִיף לְמַעֲשֵׂה אֶת: אֲנִי רוֹצָה?
כֵּן, אֲנִי רוֹצָה לְחַבֵּק אוֹתְךָ,
אֲנִי רוֹצָה לְשׁוּחַח אֶתְךָ,
רוֹצָה לְשָׂאֵל שְׂאֵלוֹת שֶׁלֹּא יוֹדַעְתִּי פְּעַם
לְשָׂאֵל,
...רוֹצָה לְבַרֵּר אֶתְךָ דְּבָרִים
אוֹפְרָפְרָף אֲנִי כָּל כֶּךָ רוֹצָה חֲבוּק מִמָּךְ.
הָאֵם זֶה צְבָעוֹ שֶׁל גַּעְגּוּעַ?
חֲבוּק שֶׁלֹּא מִתְמַמֵּשׁ.

אורה לפר מינץ

אמא של רז ז"ל

מכתב לאח יקר

הזיכרונות מכים בנו שוב... ושוב... ללא רחמים.
חלפו עברו להן 46 שנה מאז איבדנו אותך והשכול חיבק אותנו. השנים לא הביאו מזור, הפצע לא מגליד והכאב עצום. היינו משפחה מאושרת עד רגע נפילתך במלחמת יום הכיפורים הארורה. כשהמכה נחתה עלינו חיינו השתנו ללא היכר. לאבד אח יקר זה להבין שלא ישוב לעולמים. להבין שלא נתבגר יחד ולא נחגוג ונשמח יחד בחגים ובשבתות עם הזמירות של אבא. ההורים כבר אינם ועל כן כאבנו עצום יותר...
אח יקר, אתה מלווה ומניע את חיינו למרות שאינך מהלך על פני האדמה. ילדינו ונכדינו שמעו עליך רק מהסיפורים והם מבינים שההפסד הוא גדול. בקשה לי אליך אלוהים: שמור על אחי שם למעלה כמלאך לצידך ותן לנו כוח להמשיך בשמחה ובעצב שאת חיינו מניע.
רק מי שאח אבד לו,
עצם מעצמותיו,
בשר מבשרו,
דם מדמו,
יכול להבין את תחושותינו.
נזכור אותך תמיד אח יקר... כמו בתמונות האחרונות
זקוף, יפה, צעיר לנצח ואהוב...
אח שנשאר בן 22 שנה, אח שלא מתבגר ולא יהיה בעל, אבא או סבא.
יש בנו געגועים עמוקים ואת נשימתך ננצור בליבנו לנצח נצחים.

ציונה דרנג

אחות של אליהו יוסף ז"ל

מכתב לאחי הצעיר

מאירקה,

45 שנים עברו.....

קשה עדיין להסביר איך זה לחיות בלעדיך...

45 שנים שכואב, צובט ואין הסבר.

הימים עוברים,

התאריכים מתחלפים,

העונות מתחלפות וכולנו מתבגרים.

אתה חי וקיים ורק בן 22 וחצי שנים.

אתה תמיד קיים, לפעמים בהבזקי כאב,

ולפעמים בהבזקי שמחה.

בחלומי אני צועדת, כשאתה לצדי, יפה תואר ובלורית מתנפנת.

מביטה למציאות ופתאום מבינה כי אינך שייך רק לעבר אלא גם להווה.

המסע שלי ושלך נמשך ובכל שנה, בחג הפסח בו הלכת ופשוט נעלמת ולא שָׁבָתָה,

ליבי גועש, רועש כמו גל מתנפץ.

המחסור מתעצם, הגעגוע גובר, הזמן אינו מרפא, רק מחדד את האמת ולא נותן

ללב להתנחם.

ואני עדיין מחכה לרגע קט להריח את ניחוח גופך.

איבדתי חבר, איבדתי אח ושותף חשוב לחיים.

* * *

מאיר רוזנשטרוך הי"ד שירת כחובש מוטס ביחידת החילוץ 669.

עלה לפעולת חילוץ בפסגת החרמון וממנה לא שב.

ה' באייר תשל"ד (1974) בן 22 וחצי בנופלו.

פרידה שניידרמן

אחות של מאיר רוזנשטרוך ז"ל

מכתב לאחי שמואל

שמואל אחי, כבר חלפו 46 שנים מאז נפרדת ביום הכיפורים במילים "להתראות בעוד 3 ימים".

חלוף השנים אך מעצים את תחושת האובדן, את הכאב והגעגוע לחיוך היפה שלך, למבט הבהיר שלך, ולנוכחותך בחיינו.

אני רוצה לספר לך כמה חסרות לי השיחות וההליכות המשותפות שלנו. כמה קשה המחשבה מה היה קורה אילו היית פה עכשיו, איך היית נראה, מה היה עובר על המשפחה המורחבת. הרבה מחשבות עוברות לי בראש, אך המציאות לצערי אחרת. לנו האחים נולדו ילדים, נכדים ויש גם נינים שלא הכרת, והם מכירים אותך רק מהתמונות והסיפורים. אתה נשאר אצלנו צעיר לנצח.

שמואל, אני רוצה לספר לך שמדי שנה, ביום הראשון לאחר חג סוכות, פוקדים אנו, המשפחות השכולות, את קבריהם של יקירנו, שנפלו במלחמת יום הכיפורים. דע לך שמספרינו הולך וקטן משנה לשנה, אך אנו מתמידים להתייחד עם החיילים שמסרו נפשם למען תקומת ישראל.

מלחמת יום הכיפורים שינתה את מציאות חיינו. ואת תחושת הביטחון ואת ודאות קיומנו כישראלים.

מלחמה זו נחוותה כרעידת אדמה שהחלה בהפתעה מוחלטת והסתיימה בהישג צבאי מרשים, כאשר כוחות צה"ל ניצבו בגזרה הדרומית 101 ק"מ מקהיר, וכ-30 ק"מ מדמשק, בגזרה הצפונית.

זאת תודות לנחישות, למסירות ולהקרבה שלך ושל חבריך ששילמו בחייהם. שמואל, אנו נותרנו עם הכאב, עם תחושת החסר ועם ההכרה כמה אתם חסרים לנו, אך דמותכם תמיד חיה בליבנו בכל מעשינו ומחשבותינו. נישא תפילה ששורת הנופלים לא תארך עוד וכי עושה השלום במרומיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל.

יהי זכרך וזכר יקירינו ברוך לעד!

נעמי רוזן

אחות של שמואל אסטרן ז"ל

אלון בסקינד. חייל בשדה

מכתב לאחי שנפל בקרב

השנים חולפות
והזמן אינו מרפא את הכאב
והגעגוע מאז מלחמת יום כיפור.
אחי שלי אני מתגעגע אליך,
לימים שישבנו מסביב לשולחן
בערבי שבת ובערבי חגים,
לסיפורים המרתקים,
להומור, לחיוך המקסים,
ולחיבוק החם של אחי הבכור.
אחי תחסר לי תמיד.
מתגעגע וכואב!

אמנון עזרא
אח של יהורם ז"ל

סוודר אדום

בארון הבגדים שלי שוכן לו דרך קבע סוודר גולף אדום. צבעה של כלנית אדומה. אומרים שלצבע האדום מגוון רחב של משמעויות, מאהבה ותשוקה ועד לכעס לוחט.

הוא מרגש וממריץ, הוא צבע של כוח ואש, מסמל אנרגיה, עוצמה, יצירתיות, חמימות וביטחון.

אחי הצעיר אהב את הצבע האדום, על כל גווניו. הוא לבש אדום, אהב לאכול בתשוקה שקשוקת עגבניות אדומות בחורף ופלח אבטיח אדום ביום קיץ לוחט. יותר מכל אהבתי לראות אותו לבוש בסוודר האדום, גולף שכה אהב. כל כך הרבה לבש אותו עד שדבק בו ריח גופו הגברי, ניחוח צעיר רענן של גבר בראשית היותו, כמו פריחת הדורים עם הגשם הראשון.

עם גיוסו לקורס טיס, לבש חאקי בהיר שהגביה אותו יותר ממטר תשעים גובהו, אך כשהגיע לחופשות בחורף הקר, לבש את סוודר הגולף האדום שכה אהב. עיניו בהקו בשמחה, בלורית שערו השחור בלטה על הרקע האדום, כך אהבנו לראותו, אהבנוהו כל כך.

כשאירע האסון, נותרנו עם ריח גופו החי. ימים רבים הסוודר לא כובס, רציתי לספוג אותו, את הריח הצעיר, הנושם והתוסס, את אהבתי אליו...

את הדם החי של אחי הצעיר, דורון, שהותיר צלקת אדומה ולוהטת בלב, שכיבה את האור של חי.

לימים לבשתי אני את סוודר הגולף האדום, היום הוא מריח אותי.

מירי פטר האוזר

אחות של דורון האוזר ז"ל

ספסל - זיכרון מהתבוננות בשלוש תמונות

יועד שלנו

טיול משפחתי לפריז בטיסת אל-על
אתה בן שמונה, שוכב מרוח על ספסל
בגן צבורי בעיר האפורה
לא נותן לאיש לשבת, גם לא למבגר שבחבורה.
חיוך שובב על פניו מסגיר הבעת נצחון
רכושנות לשמה, התנהגות של ילדון

עם הזמן התבגרת, למדת לוותר
להקשיב, לחלק, להעניק כמה שיותר.
והספסל? נהפך לסמל של חבור לחברים,
עליו נהגת אתם לשבת
בלילות שבת לשירת רעים.
עליו, יחדו רקמתם חלומות על העתיד
והאמנתם כי החברות לנצח, לתמיד....

למרבה הפאב, לא כף רצה הגורל
ובצבא, בעת שרותך, נפלת חלל
נקטפת באבך, נגדעת טרם עת.
ואנו כואבים, נשארנו געגוע לשאת
ועכשו אותו ספסל - ריק מיתם
נותר גלעד לזכרון עולם...

דליה רם כהן
אמא של יועד ז"ל

על האבדן

מספרים שמלאכי הזיכרון והשכחה ביקשו בכורה. הראשון טען: "אני טוב ומטיב, שהרי את האירועים המהממים אני חוקק על סלע ויוצק בברזל, ובכך בני אנוש שורדים בימים, עם היופי הנאצל והמטיב את שהותם עלי אדמות!"

השיב מנגד מלאך השכחה: "ואילו אני משכיח את האסונות הקשים מנשוא, וכך אני מסייע לייצור האנושי לצלוח את ימיו בהשקט ובבטחה!"

"אכן דברי טעם בפוך מכובדי, מלאך השכחה, מנגד שכחת והשכחת את הפיגועים האדירים שהנך מותיר אחרריך! אמת ויציב, אתה מסב את המבט העצוב לכיוון התעסוקה, לכיוון אחר לחלוטין בו נדמה שהנטל הכבד מנשוא, שצנח כאילו לא בא לעולם והכל שב למקומו בשלום והעובדה שהברנש מתפקד כתמול שלשום. אך האם שמת לב איזה נזק אתה גורם לו?"

מיני חוליים פוקדים אותו בלי שיצליח להבין מהיכן צצו, לעיתים, כאבים בלתי נסבלים, נדידת שינה, עצבנות, חוסר ריכוז עד כדי שיתוק, נדידה לאירועים שוליים תחת התמקדות בעיקר, אבדן עניין בנעשה סביבו, התכנסות ועוד מרעין ובישין..."

משיב מלאך השכחה מניה וביה: "דברי טעם בפוך, ידידי, אך אולי נשאל את האדם מה בפיו?"

אמת אומר ולא אבוש, מספר שבועות טרם האזכרה של עמרי כאבי בטן עזים תוקפים אותי, בלי סיבה הנראית לעין!

עצבות מלווה אותי כל אימת שאיני ישן, כולי נמצא, תוהה ובוהה בחללו של עולם והוזה בבני שהיה ואיננו עוד.

כל פעולה שאותה נטיתי לסיים עוד טרם החלה מסתיימת אחרי נצח נצחים. מפאת כבודכם לא אוסיף עוד.

ועתה קבעו נא אתם, עם מי הצדק ומי הוא הסניור.

שאל צ'יטיאט

אבא של עמרי ז"ל

אבי, אחי הצעיר

32 שנים אחרי לכתך,
אני יכולה לומר שאובדנך, אחי, הפך להיות איבר
נוסף בגופי.

אובדנך, אחי, לא נשכח ממני.
הוא נמצא, קיים ונוכח.

אובדנך הביא עימו שינוי בחשיבה ובפרופורציות על החיים ועל המשתמע מהם.
ישנם אירועים ומצבים שתמיד מתלווים אליהם עצב, געגוע ותחושת החמצה.
מהמקום הזה יש לנו רק דרך אחת של צמיחה וגדילה, של חמלה וסליחה.
הבחירה בחיים!

אוהבת אותך,

כרמלה נוסבאום

אחותו של אבי דנגור ז"ל

בידי אחים פורחת עֵתָה.
כי לנו אֱלֹהִים, אֵינְנו זָרִים.
זו היא זְכוּתְנוּ עֲלֵיךְ מוֹלְדָת.
אֵת היא תִּקְוֹתְנוּ.
תִּקְוֹת עִם נָע וְנָד.

כתב: אבי דנגור ז"ל

אֲנִי מֵאֲמִין בְּעַמִּי הַנּוֹדֵד,
עִם נוֹדְדִים אֶלְפֵי שָׁנִים.
אֵל תִּבְכוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם,
בְּדַמְנוּ אָנוּ תִפְרַח יְרוּשָׁלַיִם.
מִקְצוֹת כָּל הָעוֹלָם נֶאֱסָפְנוּ,
בְּנִשְׁמַת כָּלְנוּ בּוֹעֶרֶת הַגְּחָלִת.
זֹאת אֲדַמְתְּנוּ, זֹאת הַמוֹלְדָת,
אֲדָמָה חֲרוּכָה הִיְתָה.

פרח שלי

צועדת בשביל האספלט, מביטה קדימה וחושבת, יניב שלי.
הלילה אפל וחשוך מתמיד וטיפות הגשם זולגות על פניי,
מכות ללא הרף ומתערבבות בדמעותיי המלוחות,
דמעות של אמא.

ואתה יניב, ניצב מול פניי מאיר מכוכב לכת רחוק. יפה כמו תמיד, זוהר, אוהב ותומך.
מלאך של אמא.
מנגב את הדמעות במטפחת של תקווה ולוחש, אמא את לא היחידה שמתגעגעת,
גם אני.

והלב מסרב להאמין והימים חולפים ובמראת חיי מביטה ומסתכלת וחושבת...
חושבת על יניבי, יניבי האהוב גדל וממשיך בחייו המקסימים.
מתחתן ומקים בית, ממשיך את הדרך, אך הכול נגמר. המצבה כבר עומדת והמילים
כואבות, גם האבן בוכה, גם האבן כבר לא דוממת, והלב רועד.

אותו הלב ששמע את בשורת המזל-טוב בלידתך, הלב ששמח בכל שלב ההתפתחות
בחייך, הלב שרגש משמחה בכל יום הולדת מתקרב, בבר-המצווה שלך, הלב מתכווץ.
חומת ליבי לא עומדת, וקול הלמות נשמע בתוכי. ליבי בוכה עליך, המציאות טופחת
על פניי בכאב עמוק ואתה פרח יפה שלי צעיר לנצח.

שושנה יפיפיה ששוכבת אי שם מתחת לאדמה מלאה ברסיסי דמעות ומחכה
למלאך שיבשר על הגאולה, פרח שלי.

רוצה שוב אליך להתקרב, לחוש את עלעליך, לגעת בך, להביט ביופי פניך.
להביט בזוהר פריחתך, לטמון בתוכי זיכרונותיך.
אמא אני לפני ואחרי.

אמא שמחה בטובות ומתייסרת ברעות. אמא הדואגת בכל העולמות.
אז אם לפעמים גם אתה מתגעגע, הבט אליי, אם את קולי אתה שומע -
משמיים הושט לי זוג ידיים.

ובחיבוק ענק ונשיקה של נצח אפרד ממך ובקול שבר וזעקה - יתגדל ויתקדש שמייה רבה.
בני היקר מתגעגעת ואוהבת.

שרה אברג'יל
אמא של יניב ז"ל

נס גדול - לא היה פה!

בדמי ימיה

סוף משוע וצורב

כל כך מהר זה קרה!...

כך רצה הגורל האכזר...

קרוב אליך

אבא היה אדם חזק

אבל הפאב והיגון

לא הרפו ממנו

אף לא לרגע קט

עד שכלו כל כוחותיו!...

עכשו הוא "נח"

סוף סוף

קרוב אליך!

דני זכריה
אח של גיל ז"ל

שיר להולכים ולא שבים - צר לי עליך אחי אבשלום

נוגע ללב זכרונם של
ההולכים ולא שבים
דמעות זולגות
על דפי סיפורם הנוגה,
כה צעירים
כה מבטיחים
מי ידע חלומם
מי ידע עתידם.
כמו כוכבים שנפלו
מאירים וצעירים
אל נהר האבדון
האפל והקודר.
הכרתי אחדים
והיו לי לאחים
רוכם חילים
לוחמים - שומרים
עלי ועל ביתי ועמי
וארצי.
אהבתים אהבתים
ריחמתיים נצרתים בלבי.
עמם אחי אבשלום.
אחי אבשלום יפה-הגו
ומאיר העיניים
שנתק במבטו אלינו,
ואתה חש אליך שולח
ניצוצות של אהבה,
מחשבה ועצה,
ודאגה ... אליך הקרוב
לו כנפשו. אך הוא מכוּנס
אל תוך עצמו. כמתלבט
אם לשיח שיחו
או לשתוק שתיקתו.

ביישן? שתקון?
האוצר בלבו את
כל החמדה לעצמו
או עצור ברגשותיו -
תולדות מהלומות-חיים
מילים דוקרות פוגעות?
מי ידע סתרי-לב האדם
עלי לחזור לבסיס, אחותי, למלא
המשימה, והחופשה כה קצרה.

ומבעד מבט שתיקתך
שולח אתה אהבתך
לי אחותך, יחידתך
ושתיקת מילותיך לך כה נאה

אזכור ידידותך האמיצה
המלבבת והמשקיטה
של אח חיל
היוצא לדרך
ליחידה, בשדה
הפתוח - למרחקי המולדת

ולא חוזר אלינו.
והשנים החולפות - מסך
על כאבי השותק
על דמעות בכוס
היסורים שנמזג למילים
בזכרי אותך.

ובשמך אני שרה ובוכה,
על חילים צעירים
שאינם שבים.
שלום לך אחותי
ונפגשי לא נפגשנו.

נפער בור עמוק
ורגבי עפר
תמונתך לפני
דוממת מבכה
את עלומיה.

צר לי עליך אחי
אבשלום
נעמת לי מאד
נפלא אתה אהבתך
לי. איך נפלת גיבור!

כוכב אתה בשמי לילה
זוהר - אלי
אל תוך לילות
אפל הנפש
ומאיר נפשי
באור שבעת הימים.

תודה על דאגתך
על חסד אהבתך,
עמוד האש
המאיר ומחמם בשתיקתך
זכרונות נעורינו
אבטיחך! לאורך אתהלהך
ועמך... אהבתך, נצרתך ...

תמר בן-מנחם
אחות של אבשלום שטיין ז"ל

שָׁנִים בְּלֵעָדֶיךָ וּבְכָל רֵגַע אֶתְךָ

בְּאוֹקְטוֹבֵר 73 יָרְדוּ הַגִּשְׁמִים בְּשָׂדוֹתֵינוּ.
וּבְנוּ פָּגַע הַשָּׂכּוֹל כְּבָרְקָה, הִכָּה לְלֹא רַחֵם.
יָמִים רַבִּים חִפְּינוּ, לְמַכְתָּב אוֹ לְפִתְקֵךְ פִּלְלָנוּ.
כִּמָּה שָׂמַחְנוּ שֶׁבִּשְׂרוּ עַל שְׁבִיתֵת נִשְׁקָה.
עוֹד לֹא שָׁמַעְנוּ עַד כִּמָּה הֵם נִעְדָּרִים.
אָחִי, יוֹסִי, מְקַרְבוֹת סוּאָץ לֹא שָׁב.
שָׂדֵה הַגְּלִדְיוֹלוֹת שֶׁטָּמַן עָלָה וּפָרַח.
וּבִטְקָסִים אֶל מוֹל קְבָרִים דּוֹמְמִים
וּבְחֻדְרֵי הַלֵּב דּוֹמְעִים וְלֹא מְאֲמִינִים
רַחֵשׁ אֵלֶם שֶׁל שְׂאֵלוֹת מְחַלְחָלוֹת וּמְטָרִידוֹת
וּתְחוּשָׁה גְּדוֹלָה שֶׁל הַחֲמָצָה.

”מָה הָיָה תְּכַנִּיאוֹתֶיךָ?
מָה עָבַר לְךָ בְּרֹאשׁ בְּאוֹתָן שְׁנֵי־שָׁנִים שֶׁל סוֹרֵף?”

כָּל מִשְׁפָּט שֶׁנֶּאֱמַר, מְכַתְּבִים וְשִׁירִים נוֹתְרִים
כְּמוֹ מַיִם לְצִמְאִים, בְּפָרוּרֵי מִידַע יֵשׁ נְחוּמִים.
מוֹל מְפַקְדִים וְחֻבְרִים מְנַסִּים לְהַאִיר פָּרְקֵי אֵלֶקְלוֹס
בְּסִפּוּר חֲרוּב, שֶׁל סִיּוֹת צְנֻחָנִים.
תְּמוּנוֹת חֵילִים בְּמִשׁוּבַת נְעוּרִים,
בְּפָנֵיהֶם שֶׁפּוֹךְ חֵיוֹן מְלֵא אֲשֶׁר קָפָא עִם הַשָּׁנִים,
תְּעַתּוּעַ שֶׁל גּוֹרֵל אֲכָזֵר.
בִּיּוֹם הָאֲחֵרוֹן לְמַלְחָמָה פָּגַז אֶת חֵייהֶם קֶצֶר.
הַגְּעֻגוּעַ כּוֹאֵב וּמַעִיק וְהַדְמָמָה נוֹקְבֵת.
מוֹתָם נְחַתֵּם בְּקִדְשֵׁת כְּפּוֹר וְרַחֲמִים.

מִירֵי כַחלוֹן

אֲחוֹתוֹ שֶׁל יוֹסִי בְּרִיבֵרִם ז"ל

דלעת - מוצב אחד בלבנון

מחבר מתי פרידמן

הוצאה כנרת, זמורה-ביתן, דביר

זה סיפור על חיילים בחזית של מלחמה נשכחת.
זה סיפור על הר גבוה בקצה רצועת הביטחון של דרום לבנון.
זה סיפור על מוצב צבאי, "דלעת", שבו העבירו החיילים שלנו את מרבית שירותם הצבאי.

סביבם נוף מדהים ועוצר נשימה, שומעים את השקט הפסטוראלי, שנקטע מעת לעת בלי אזהרה מוקדמת מירי של טנק או תת-מקלע.

זה סיפור על חיים של אנשים צעירים המיטלטלים בין רביצה מכווצת בתעלות לבין יציאה לספורים מרי לב, בלב ליבה של ארץ החיזבאללה.

זה סיפור, על דור שלם, שברדיו שמע דיבורים על תכניות "מזרח תיכון חדש", אבל בינתיים, עמוק בתוך לבנון, ראה כיצד נולדת מלחמה מסוג חדש. מלחמה של מטענים ושל מצלמות ושל קרב על התודעה.

מלחמה שבה החזק לא תמיד מנצח.

מתי פרידמן שירת ב"דלעת". הסיפור שהוא מגולל בספר המפתיע והקורע הוא הסיפור שלו ושל חבריו, בני דורו, שהקיזו את דמם במלחמת שמונה עשרה השנים.

ב"דלעת", נגלה ספר מלחמה מופתי, חריג בסגנונו, המותיר את קוראו עם חומר רב למחשבה.

מומלץ בחום!

שמואל אגבר

אבא של רותם ז"ל

